

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Septimvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

fortis, in Deo que magnanimus, ne quid de concepta fiducia minueret, neie se medicamentis humanis, aut certe sollicitudine, qua ad id tempus carerat, oneraret, iniuncto animo constantique reiecit, & gratis actis orationis sanctæ per fugia, qua nullum præsentius dicebat esse remedium, potiora poposcit. His in locis menses fere tres commoratus Christianorum vicos propè triginta lustrauit, eosque ita sibi Christoque deuinxit, vt è feris homines redderet, & qui vana gerebant Christianorum nomina, paulatim morum quoque mansuetudinem & res ipsas induerent. Baptisma infantibus, catechismum adultis impertijt. Idolorum sacrificia, quantum in ipso fuit, de medio sustulit. Neophytorum miseras iuxta in animis ac corporibus subleuauit. Iauarum impietatem barbariemque modò peramicis monitis, modò minis caelestibus mitigauit. Est id inaudita feracitas hominum genus, de quo auditione in Amboino pereceperat, ab Euangelio alienum: qui quoscunque nacti sunt, mactant, & cum externorum copia defuit, (nam in hos potissimum læuunt) in domesticos rabiem vertunt: nec à liberum vxorumque eade temperant. Hos paulisper Xauerius, captata è flagrantibus natura caminis occasione, cohibuit. Aiebat erumpentes è terre visceribus flammam idolorum denunciare cultoribus parata supplicia, easque inferorum sedes esse, quò scelestissimus quisque, & qui secus quam decuit vixerunt, in omnem truantur aternitatem. Nec aliud ingentes illos terræ motus fremitusque portendere, nisi quòd dehiscens terra id genus hominum absorbere iam gestiat. Omnino magna vis disciplina Christiana, vt vnus Xauerij præceptis gens illa vniuersa, qua non alia antea ferocior, nec immanior, sensum exculta & condocetacta, breui etiam ad elegantiora de-

fluxent. Innumabilis hominum multitudo tot errorum depulsa nocte, splendidissimum veritatis lumen aspexit: ac præ cæteris oppidum in primis Batechina nobile ac frequens Tolum. Cessit denique Christo Satanas, tenebræ luci, & omnis illius regionis tartarea dominatio, veneranda crucis imperio. Quod non obscure Xauerius sensit, cum Missarum inter solennia, quibus ipso die Michaëlis Archangeli festo ritè operabatur, horrendis motibus terra contremuit, sapienter ex ea concussione coniectans omnes tum aduersarias potestates ab Archangelo illo malè mulctatas fugatasque sese in Tartarum condidisse. Tum domum vulgò intellectum, obfirmatam illam Xauerij voluntatem, qua perinuitis moliebatur amicis in has insulas proficisci, non temere casique susceptam, sed à Deo fuisse profectam; qui tot animarum miseratus interitum, hoc eis iam inde ab æternitate præsidium comparauerat. Atque vt totis etiam Indijs in posterum prouideret, ne sparsa semina aut furacibus patèrent auibus, aut inimici zizanij obruta perderentur, Xauerius datis ad Regem Lusitanum litteris, Euangelij prædicatores mittendos curauit in omnem locum ac regionem, vbi Lusitanorum arces essent: instituendumque Inquisitionis sacræ tribunal, ne qui de Saracenis ad Christum Judæisue transissent, impune gradum refererent: quod tamen non nisi post anno saculi sexagesimo institutum est. Iam celeri cursu præcipitabat annus, iam nouus appetebat; cum Xauerius acto de superbissimo hoste triumpho, in Molucum reditum adorna- bat, cunctas reuisurus & confirmaturus Ecclesias. Quem nos reditum, quoniam destinatum est suo quamque loco rem tradere, illuc scilicet referuamus. Atque hunc in modum hic Societati traductus est annus.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER SEPTIMVS.

1547

B. Ignatij
in lustratione
Societatis
prohibenda.

Renouabat curas suas Ignatius renouatione temporum & annorum: eaque tanto erant aciores, quanto difficiliorem Societatis moderandæ prouinciam dies ipsa numerisque reddebat. Indagabat solerter omnes non modò fouendæ ac sustentandæ, verum etiam ems promouendæ atque augendæ vias. Et vt erat sagax ad prospicienda pericula, prudētissimis vigilijs quidquid progredienti officeret, remouebat. Itaque primum ad quotidiana precationis sedulitatem genam sibi virorum Principum adiungebat, qua diuina benignitas, dum placidam votis intendit aurem, familiam suam secundo cursu prouideret. Conciliabat sibi non modò Pontificem & Cardinales, verum etiam Regum Principumque legatos, & quidquid eiusmodi & o-

Hist. Societ. Iesv. Tom. 1.

mæ virorum erat, cui & dignitas reuerentiam, & auctoritas suaderet obsequium. Hos subinde aut per se, aut per suos comiter inuisebat, & quanti apud se quisque esset, vel exquirendo consilio, vel commendandis tum domesticis, tum, si postularer caritas, alienis causis facile declarabat. Quibus officijs prompti ei vicissim erant Principum aditus, obuia comitas, parata beneuolentia. Ioannes Vega, ille vir sue religione, siue belli ac pacis artibus planè summus, nec vllis vnquam laudum præmijs adæquandus, ex oratore Cæsaris apud Pontificem, Sicilia iam Prorex, ad Philippum Archintum Salassiorum Episcopum, & aliam Urbis Vicarium in Ignatij Societatisque commendationem scripserat: cui Vicarius ipse rescripsit, pergratum quidem sibi fuisse commendationis officium; sed ita, si suum vicissim, cum

N

com-

commendaret Ignatium, & eius familiam, pari animi affectu voluntateque susciperet; veniam super postulata, si cum eo de Societatis amore certaret. Cardinalis item Franciscus Mendoza tum quidē Cauriensis, postea Burgensis Episcopus cum ex animo Ignatium Sociolque diligeret, de Collegio instituendo Salmantice cogitatione suscepta, Michaëli Turiano, quo plurimum olim in Vrbe utebatur, qui que hoc demum anno Societate propius inijt, eius in ita Collegij commendauit.

2
Ratio exor-
gendi tiro-
nes B. Igna-
tj.

Deinde quo firmioribus nixa radicibus sua sumeret incrementa Societas, B. Pater iam tum à principio, ne quis in eam adscriberetur, non diligenter ac fastidiosè probatus, sagaci cura prouidit. Quanquam autem probationis domicilium nondum erat in Vrbe proprium, atque à cætera Patrum habitatione seiunctum, nouorum tamen animus atque constantia varijs exquisitisque rationibus tentabatur. Ac præter mensuri spatij solitudinem in contemplationis diuinæ recessu, iubebantur ad conterendum animi fastum, necandamque superbiam, modò pleræque celeberrima Vrbs loca mendicorū instar obire, modò ex improuiso delides in turbas conciones habere, & alia quoque; exequi duriora perpessū, quæ ad posteros transfusa deinceps, ad hanc usque vsurpantur ætatem. Quæ tamen cum iterū ac tertio à viris etiam grauibus facta essent, non sinebat eos B. Pater in eo genere longius progredi. Spectabat quippe ex eorum victorijs non præsentem modò, verum etiam futurum fructum: & periclitationes illas eò potissimum excogitabat, vt in isto suæ quique excellentiæ amore inter initia deuictio, maiorem in agendo dicendoque libertate, cui vitiosus sæpè pudor aut metus officit, obtinerent: partim etiam ne ijs arduum videretur ac durum, si quando ad cæterorū prodesse exemplū, stultos effici Christi causa, & sapienter desipere in oculis luceque mortaliū. Multi enim præclatis à natura donis ornati, vel quia nimium vident, pollentque iudicio, vel quia angusto timidoque sunt animo, dum hominū iudicia reformidant, ne quæ sit audient ingenij subire discrimen, nullam vnquæ præstantiam laudis assequuntur: & munera ipsa ac dona naturæ ignauo sæpè obruta metu, nec effert, nec expoliunt. Ita qui fama hominū liberè negligenda ac contemnenda faciliè in primis numerari poterant, ij nimium ea verenda ac perpendenda vix in tertijs vltimisque consistunt. In valetudinarijs autem periclitatio maior. Suum enim ferè quisque mentem in ijs, cyanea rubraue induti penula, velut cæteri pueri, nouitij ministrabant: ibi cibum cum cæteris famulis capiebant: ibi cum cæteris pernoctabant: nec antè reuocabatur, quam cum laude destinatum experimenti curriculum confecissent. Et quoniam cõstabat inter nosocomiorum præfectos atque ministros experimenti nomine illos mitti, probabantur ab ijs acriter, nullis blandæ caritatis, vt inter nos, fomentis adhibitis; nempe ab ijs, qui non inuiti seueritatis & imperij partes illas agebant, sæpèque eos multò quàm famulos accipiebant asperius, mansuetorū abusi silentio ac patientia. Onerabant eos laboribus ac conuicijs: iubebant terram fodere cadaueribus obducendis: vocabant ad efferenda, & sepulture

3
Quæ usum
habeant pu-
blica mor-
tificationes.

4
Periclitatio
nouitiorum
in valetu-
dinarijs.

mandanda: imperabant vicissim vigiliis apud ægrotos sine discrimine, & sua quiete fessa lumina diurnis ex laboribus fraudabant: aquam & ligna, & cætera pondera languidis etiam humeris imponebant: & perpetua quadam officiorū munerumque vicissitudine labori labor, & onus oneri succedebat; vt ne oprate quidem precationi, spectandoque; sacrificio spatium præterquam festa & sacra luce concederent. Si quid erat inter seruilia munera abiectū, & ad nauseam horribile, si quid asperum & operosum; id eis sentorū fæx, laborū de more fugitans, & semet exonerans, relinquebat. Nec tamen par laboribus scæta: quæ ipsa tam contempta, tamque exilis erat, vt ne arido quidē pane satiantur desideria naturæ. Si sacerdotes essent qui probarentur (quod sæpè fiebat) ij ad hos labores adiungebāt sua voluntate curam confirmandi animas, quæ migrabant, ne qua ab Ecclesiæ Sacramentis abiret inermis. Cæteris autem ægrotis, vt peramanti manu, sic peramico ore minuebant, quoad poterant, leniendo dolorē. Hoc à tironibus experimento dato, mittebatur ab Ignatio minister, qui & ex præfectis, & ex ipsis singillatim ægrotis eorū de moribus accuratè cognosceret, vt qualis quisque; esset & quantus dilucidè doctus, simul etiam quantum cuique imponendum, quæ sit ad mouenda curatio, & an denique is esset de Societate mittendus retinendusue deliberaret. Quos autem suo numero dignos inuenerat, hos non vni tantum, sed sæpè pluribus præponebat officijs, non modò vt delidia nullus esset suæ domi locus, Sociorumque; paucitate suppleret industria; verum etiam, vt ipsa munerum varietate obseruarentur ingenia, & in quo quisque; maximè excelleret, appareret. Ita multi ad multa euadebant idonei, dum vnus pluribus occupatur & distinetur officijs: nec vnquam decrat, quem cuique negotio præficeret, omnibus omnium penè functionum vsu munerumque; iam doctis. Timidi præterea angustique; cum ad varias causas adhiberentur, altiores quodammodo fiebant, animosque; tollebat. Vt enim sicut & delidia rabescimus, cum in mandandis curis atque muneribus prætertimur; ita cum adhibemur, erigimur. Nec enim tam intertes ac segnes ipsa natura, quæ longo tandem vsu acuitur ac perpolitur, quam inertia sæpè fama & ignauitæ suspicio nos reddit. Itaque publicus Societatis scriba, cui omnia cõmittabantur arcana, concionibus, sacrisque; lectionibus simul operam dabat; idemque; & Christianæ doctrinæ, & Præcuratoris Generalis officium administrabat; nec tamè à culina triclinijque; muneribus erat immunis. Is erat Ioannes Polancus, qui nuper ex Hetruria reuersus Bartholomæo Ferronio in ea cura successerat. Namque B. Pater nullum certum ad id temporis ab epistolis adiutoriè habuerat: sed Xauerij initio (vt olim significauit) postea aliquantū Hieronymi Domenecci, & Andrea Fruisij operā, sed Ferronij maximè vsus erat. Sub extremum is annus sæculi eius vndequadagesimū Societati se adiunxerat, Lusitanus natione, ac genere nobilis, ex oppido Blanco diocesis Guardie, virtutis verò clarissima: interque cætera tantæ animi ad parendum æquitatis, suaque; ita propensionis oblitus, vt nunquam ex eo Ignatius, quamuis super ea re sæpè diuque inuissit in sacello domestico

5
Varijs mu-
neribus ali-
mos exor-
cebat Igna-
tius: vnde
multiplex
vsus redi-
bat.

6
Ioannes Pa-
lancus inci-
pit ab episto-
licis, ac secre-
tis inuare
B. Ignatiū.

7
Bartholo-
mæus Fer-
ronius me-
ritur.

prece;

preces facere, & alias tentasset vias, potuerit elicere num ad studia litterarum animo magis, quam in alteram partem ferretur. Huic igitur Iustorum sine sublato Polancus suffectus, quae diximus onera, & alia permulta non ad breue tempus, sed annos plurimos mira constantia pertulit. Fructus autem ad caetera munia conciones adiunxerat in aede nostra: & Otellus item nondum sacerdos in cōubernijs sacrarum virginum, nosocomijsque. Cuius mirus animi candor vim etiam mirificam orationi tribuebat, ut insideret in animis, & fidē faceret. Dicebat interdū apud Monachos B. Annae, & ad sinceram paupertatem, nihilq; ut suum possidendum eas pluribus hortabatur: cumque bipertita esset oratio, auscultantes aliquando feminas monuit, ut, quoniam prior absoluta pars erat, dum ipse anhelitum tantisper reciperet, ea ad sua digressa cubacula, quidquid sepulchrum haberent, confestim promerent, & ad Praefectā deferrent. Enituit hic ingens huius sexus alacritas. Cunctae ad vnam Otelli vocem suas ad arculas cucurrerunt, & quidquid conditū habebant, vel vilissimi pretij vel maximi, repente prolatum ad Praepositam detulerunt, continuoque ad concionem reuolant, tantō iam suauius degustaturā diuina, quantō se libentius despoliassent humanis. quod Otello secundum concionem Praefes ipsa gratulabunda narrauit.

Nec minor animi prouiso fuit in muniendis Collegiorū initijs B. Patri: quae quoniam sine perfecto obsequio, legibusque consistere vix possunt, scribebat ad eos, quos ad ea inchoanda misisset, ut delecto inter ipsos duciatque rectori, tanquam sibi ipsi obtemperandum putarent. Et interdum volebat, ut à Collegio ipso crearetur Rector ea ratione, quam in Generali creando Praeposito prima erat secuta Societas. Placebat, opinor, consilium ex usu dieque capere, ut que potissima Rectoris legendi ratio in eunda esset, vltus quoque doceret. Nam postea eam securus est, ac lege tantū, quam comperit optimam, hodieque sequimur, ut Rectorum ac Praepositorum omnium lectio penes vnum sit Praepositum Generalem; qui de cuiusque moribus ac conditione diligenter edoctus, cum suis tandem Assistentibus matura deliberatione constituar, quae cuique sit mandanda & imponenda prouincia. Quem autem sibi ipsi tum Socij aliquando Rectorem ac Praepositum delegissent, eum exemplō ratum Pater habebat, & ab ipsa lectione probabat: eumque eadem auctoritate praefesse, ac si praefesset ipse, iubebat, cui caeteri eadem quoque obsequij submissione ac reuerentia parebant. Quod si quis cōtumaciter detrectaret imperium, eum de Societate pellebat. Quamquam autē quod ad leges attinet, ea conditae nondum erant, tamen, ne nulla prorsus essent, aut sine disciplina multitudo iam inchoata se regeret, scripsit rudia quadam monita atque praecipua, quorum ad normam diuersi Societatum cōtus atque Collegia, quamdiu certae leges ederentur, se ipsa dirigerent. Ea sunt huiusmodi. Primum, ut primum pectus, & in amore Dei flagrans perpetuō custodirent, nihil ut aliud amarent expecterentque, nisi Deum, aut esse ac sermocinari cum Deo: cum proximis autē eius dumtaxat gratia, non animi laxandi causa, temporisq; fallendi.

Hist. Societ. Iesu Tom. i.

Deinde ut loquendi tempus pariter ac modum prescriberet ipsa necessitas & vtilitas seu propria seu aliena, euitatis semper ijs, quae ad animorum progressum bonumque non facerent; quale est inane studium inuestigandi res nouas, & aucupandi omnē auram rumoris atque sermonis: darentque operam, ut de humilitate potius, deque sua voluntatis interitu, quam ut ridiculos, & alienā vellicantes famam sermones inferrent. Tum ut eloquentiae aut elegantiae laude nemo sese iactaret, nec prudentis discretiue hominis famā gloriamque captaret, proposito sibi ante oculos Christo Iesu, qui haec ipsa contempsit, & contemnēda nos docuit, maluitque propter nos abiectus esse, nulliusque inter homines numeri, quam in honore ac pretio. Nihil intueri, nihil agere prorsus vellent, quod non ante oculos diuini conspectus, cūctorumque hominum auderent: ita enim fore, ut Deum praesentem semper agnoscerēt. Nunquam aduersus aliquē praefractē contenderēt, sed cum aequitate animi suae sententiae rationes afferrent, veritatis potius demonstrandae gratia, ne proximi ducerentur errore, quam ambitione victoriae. Inter caetera illud maxime cordi esset, ut ea ab sese abicerent ac repellerent, quae à mutuo fraternoque amore diuellerent: studebantque pro viribus, ut sese in imis sensibus adamarēt, memores semper illius Christi vocis, qua suos discipulos compellabat: *In hoc cognoscens omnes, quia discipuli mei estis si dilectionem habueritis ad inuicem.* Si quis aliquid delinqueret, quo sibi videretur apud caeteros minor fieri, is animum ne deieceret, neue ita se submitteret, ut de bene cepto cursu desisteret: sed veniam potius ab ijs, qui suo offendi potuissent exemplo, & poenarum simul aliquid postulareret: ageretque Deo ex animo gratias, qui se idcirco cadere labique permitteret, ut qualis esset intus, caeteris appareret; nec haberi vellet ab hominibus melior, quam te vera esset in oculis Dei. Caeteri verō Socij fraterno admoniti casu, secum ipsi reputarent, posse in grauiora se ruere, & pro fratris emendatione diuinā clementiae supplicarent. In Praepositis & ijs qui praesent, Christum semper agnoscerēt: ad eoque in suis rebus fidenter accederent, & persuasum penitus haberēt per eos se regendos ac pertractandos à Deo. Omnia animi cogitata, & Satanāe tentamēta minimē parerentur occulta, quin ea potius spiritualibus Patribus ac Praepositis aperirēt, cum se ipse Satanā in lucis Angelum transfigurer. Itemque sua omnia de consilio iudicioque Patrum magis, quam suo gerenda sibi esse intelligerent: quin suum potius iuspectum semper haberent, tutumque minus. In conuictu atque congressu moderatione vti nosset, ne se aut nimium hilares atque remissos, aut nimium tristes grauesque praebarent. Apostolico illo commonecti praecipito, *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Benefacta vel perexigua nunquam spe maiorum futurorumque differrent. Esse enim communē diaboli fraudem in apprehendenda virtute, contemptis praesentibus spectare futura. Omnes in qua vocatione vocati essent, in ea vique permanerent, nec primam fidem irritam facerent: perpetuum enim humani generis hosti fuisse morem, ut qui in solitudine Domino famulantur, eis cupiditate inieciat vitae

8
Fructus
Ocelli labo-
ri.

9
Sanctissimo
nialium
B. Anna ad
Ocelli vocē
obediencia.

10
Cura B.
Ignatio
summa obe-
dientia.

11
Prima Re-
gularum
Societatis
rudimenta.

communis, ut si quam præstantiam virtutis sibi videantur adepti, ceteris eam impertiant, communicentq; cum proximis: vicissimq; eos, qui navant operam proximis, solitudinis amore tanquã vitæ perfectionis incédant. Ita ex rebus lôgè positis aniam perpetuò capere disturbandi propinquas.

S. Basil in Mor. c. 7.

12 In sùr Ignatius quarto quoque mè se litteras per Societatem communi scribit: qua quadrimestres in se vocata, & magno usus fuerit.

13 Societatem procuratorum Sanctimonialium liberat.

14 Non probat ut cuncta Sodalitas à Somascha Societ. si adiungatur.

His monitis perinde ac iustis legibus parebatur à singulis: idque tam sponte caritate eos agente, ut non ab homine tradita, sed à Deo viderentur accepta. Sapienter autem & ex more veterum inter se Ecclesiãrũ, quem iure S. Basilii ab temporibus Christi Domini & Apostolorum repetit, B. Pater ad gloriam Dei latius celebrandam, ad confirmandam inter se compagem corporis uniuersi, conglutinandosque in dies magis uniuersorum animos, simulque excitandos sancta æmulatione, & exacuendos in publica procuracione salutis, excogitavit, ut quarto quoque mense de rebus, quas vbique gereret, mutuis sese litteris cuncta Societas admoneret. Qui mos diu saluberrimè viguit, donec Societate ipsa crescente, semestres, dein etiam annuæ litteræ datæ sunt. Has persequebatur hoc anno vias vigilans Pater, quibus familiam suam ad meliora proueheret: sed non minoribus curis atque vigilijs futura prouidebat incommoda, & prouisis acriter occurrebat. Senferat quantum ex regendis feminis detrimenti nostra Societas caperet, & neruos omnes intendit, ut ab ea procuracione in posterum immunis esset. Jamque onus S. Marthæ, gemina erecta Sodalitate, virorũ altera, altera matronarum, quæ ei procuracioni præfesset, abiecerat. Sed quoniam nobiles & piæ quaedam femine, nutu Pontificis interposito per vim extorserant ab Ignatio, ut eius ad arbitrium ac normam vitam agere obedientiæ professione sibi liceret, paruit tum quidem obsequentissimus Pater: sed paucos intra dies tantum ex onere sibi imposito laboris ac molestiæ pertulit, dum homo impeditissimus quotidianis mulierum querimonijs, anxietatibus, percunctationibus distinetur; ut plus ei propè negotij pauca piæ femina, quàm Societas uniuersa facelleret. Ea res Ignatium impulit, Pontificem ut adiret: exposuitque susceptæ procuracionis incommodis graui oratione perueit, ut non ab ea modò, verum etiam ab omni Monacharum administratione libera in perpetuum Societas esset: idque Apostolici diplomatis testimonio cautum voluit. Pari prudentiæ laude piorum Sacerdotum, quos à Somascha vocant, nobile Sodalitium, quod instar tum erat Religiosæ familiæ, ac postea in veram Religiosi Ordinis formam Apostolica auctoritate coaluit, cum per virum grauem ac religiosum coniungi cum Societate nostra, & in vnum veluti corpus coire tentasset; minimè assentiendũ Pater putauit; siue, quia tanta multitudo alijs iam institutis, & alijs moribus assueta, tamen in vnum corpus facile coalesceret, non tamen ita facile eundem spiritum, eandemque vitæ formam antiperet atque indueret; siue quia non generatim, sed viritum exploranda sunt ad cuiusque Religiosi instituti naturam idonea hominum vires ac dotes. Ceterè cum alio sacro Ordine, vbi res ab Ignatio impetrata non est, accepta consociatio non processit. Nimirum sempiterna Sapientia id Ecclesiæ iuræ ex multiplici Cle-

nicorum regularium varietate volebat decus accedere: tantoque plura laboranti sæculo ex multiplici opera & labore, pro cuiusque Ordinis proprio instituto, excitari præsidia.

Maximam autem B. Pater prouisionẽ animi in tuenda vbique Societatis existimatione, prohibendisque, quæ eam quoquomodo læderet, adhibebat. Idcirco nec quæ ad rem familiãrẽ ac fortunas pertinẽt, nec quæ à Societatis institutis moribusque aliena videbantur, agitari per nostros æquo animo patiebatur. Ea de causa Conimbricensis Collegij Rectore Martinum Sancti cruciũ, cum ad Vrhem litium causã se cõferret, quod eo tempore nullum erat Societatis Romæ Collegiũ, vultu illum Pater ad se diuertere, sed apud oratore Lusitani Regis esse iussit: quod salua Professæ Societatis existimatione, quam vnã Romani tum norat, liberius sui Collegij bona lite persequi iudicioq; liceret. Eamde ob causam Cornelio Vishaugo, quem Louanio Romæ euocauerat, quod suum ante discesum, ipso Ignatio incõsulto, cuidam mulieri absolutionem ex certo anathemate impetratum se Romæ receperat; Ignatius, ut id rescivit, suum illi galerũ ac baculum reddi iussit, forisq; tamdiu emendicãdo versari, quoad ab Apostolica Sede soluendæ semine potestatem, quam sponderat, impetraret. Ut facile sit intelligere quantum à causis, quæ nullo modo ad pietatem, vel longius pertinent, vellet Ignatius huius disciplinæ sectatores abesse, qui & suo præibat exemplo: cum inter cætera ijs, qui per ipsum in aulas admitti Principum postularent, respondere esset solitus; se quidem præstantiorẽ Dominũ nescire, quàm quem sibi ipse delegisset: in huius familiaritatẽ, si vellent, omni se ope aduersurũ ut reciperentur. Eodemq; iudicio minimè consentaneum Societatis rationibus censuit, ut qui sacros essent ad Ordines prouehendi, eorũ periclitandis moribus, vel scientiæ quisquã præheretur è nostris. Non potuit tamen optime merito de Societate Vicario, qui id ab eo summè contenderat, penitus denegare: verum tamen ea lege ac conditione concessit, ut nostri non ipsi suum de quoquam iudiciũ, idoneus nec ne esset ad capessendos Ordines, pronunciantur, sed tantum quid in interrogato tentatoq; animaduersum esset, simpliciter enunciarent. Et quoniam vndiq; captandis animarũ lucris imminebat, restituendiq; hominibus in gratiã Procreatoris, illud addidit, ut qui promoueri ad Ordines vellet, is prius uniuersæ vitæ peccata confessione dilueret; deinde si subire periculum certum esset, periculo utique se committeret. Ita se aiebat, vel ipso monstrante vsu, intellecturũ, susceptum ne munus gerere è re diuina foret, an reijcere atque deponere: quod si dies ostenderet nullo modo fore, voluit sibi licere, id cõfestim relinquere, & ei remittere, qui dedisset. Quod quidẽ postea ab eo positum atque relictuũ argumento non leui esse potest, nequaquam Societatis id moribus satis cõuenire. Tamen postea consequentibus temporibus repugnã tot Summorũ Pontificũ voluntatibus nutibusq; non potuit, quominus de nudò impositũ gemina etiam illa, quam modò dixi, conditione sublata, reciperetur. Augebantur autẽ Ignatij curæ ad incrementa familiæ, quæ varijs locis propagabatur in dies.

15 Quam vel let B. P. Societatem professam & a sacerdotibus literarum & negotiorum ecclesiarum procuracione longe abesse.

16 Nec probat nostros esse instituta sacri Ordinis iudicia.

17
Iacobus
l'Hostius in
Sicilia rem
diuinam
procurat.

18
Iacobus Ve-
ga & coniu-
ge postula-
tu mittitur
eodem Hie-
ronymo
Domenecc-
cus.

19
Præclari
eius labores
Panormi.

20
Res ab eo-
dem gesta
in Monte
Regali.

21
Messana.

Ea in interiori Sicilia patefacto iam à Iacobo l'Hostio primo aditu, vt supra demonstra- uimus, penetrauit; missusque eò est Hieronymus Domeneccus Proregis in gratiam Ioannis Vegæ, eiusque coniugis Eleonoræ. l'Hostius autem ver- sabbatur etiam tum in Agrigentina Diocesi, vbi & superioris anni res ceptas urgebat, & nouas in- choabat. Is Collegium quoddam ex eo genere feminarum, quæ ius ex probis sese ad pudorem frugemque reciperent, excitauit: diuersa percur- rit oppida: varijs feminarum cœnobijs, & Dei verbo, & Sacramentorum administratione consulit: denique post multa præclara gesta, cum de Domenecci cognouisset aduentu, Panormum vnâ cum Vicario se contulit. Hic Patrem aman- tissimum amplexatus, cum eoque ad dies aliquot in animorum defensione versatus, postea vnde abierat, se recepit; nec ita multò post Louanium profecturus euocatur ad Vibem. Panormum Domeneccus vt attingit, adhiberi à Prorege con- tinuò, & eius coniuge non solum ad ipsorum confessiones ceptus est, sed præcipuè ad femina- rum componenda cœnobia: in quibus erant que- dam adeò perturbata, atque in lubrico posita, vt, nisi efficax medicina præstò foret, (erant enim feminae fugæ magis, quàm claustris intentæ) bre- ui dilapsa, funditus interirent. Tale erat earum, quas Conuersas nominant, contubernium. quo denique ad exemplar antiquitatis Hieronymo fatagente reducto, tantus sensim pœnitentiæ pi- etati que feruor exarsit, vt eæ ferè omnes viderentur imitatrices quædam flagrantissima Mag- dalenæ. Quarum etiam rei familiaris angustijs, quo constantius in ijs studijs se continerent, ac- curatè ab Hieronymo prospici per viros nobiles ceptum est: qui & auctor Proregis fuit, vt sum- ptus quosdã publicos in epulum ciuitatis curia- que anniuersarium, quod sacro Christi corporis die præberi consueuerat, in Conuersarum subsi- dium multò vtilius sanctiusque conuerteret. Im- petratumque ab eodem Prorege est, vt Innocentij decretum de non ad mouenda ægotantium cor- poribus curatione prius, quàm animis medicina confessionis esset ad mota, tota vbe promulga- retur. Et erat spectaculum sanè pulchrum, cum hinc ægotorum lectulos & grabatos sedulus cir- cum curaret presbyter; illinc exactas ægotorum syngraphas anxius circumgestaret medicus. Quo edicto per vniuersum deinceps regnum edito ac promulgato, plurimorum vbi que saluti atque pudori, quos ad sacerdotum pedes conspici sup- pudebat, opportunè consulti. Orphanis vtrius- que sexus, etiam Panormi domus adiuuante Pro- rege ac coniuge, & aureis annuis bis mille, quæ iam parata in id genus puellarum habebat dotes, à ciuitate suppeditatis, inuenta. In Montis item Regalis vrbe nauata est populis, sacrisque cœno- bijs, modò tradendis orandi præceptis, modò sa- luberrimis concionibus freuens opera. Eodem- que hortatore Hieronymo, & annuente Prorege, ex mulctaria pecunia liberati viginti, qui erant ali- eno permodico, diuturno situ carceris tabesce- bant, ingenti coniugum liberumque dispendio: a- lijs autem quatuordecim exeundi ad opus publi- cum vnâ cum custode facta potestas, vt suis se- neruis lacertisq; redimeret. Messanæ porro (nam

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

& huc Domeneccus accessit) per sacerdotè exter- num pijs iam meditationibus institurum, complu- ribus profectum est. Et earumdem ipse præsidio magnas in animis commutationes fecit. Fuit in ijs Baronis filius, quem cum frangere atque edomare seueritas paterna non posset, tres in triremi men- ses inter mancipiorum quilibet facemq; con- tinuit. Hic vt in Domenecci manus incidit, pau- corum dierum secessu, exercitationeq; precandi ferociam posuit; & suis mox redditus mansuetus, vt agnus, fidè parentibus fecit, quanto sit ad frænandam liberorù insolentiam orationis exercita- tio præstantior, quàm aut seruitus ignominiosa triremis, aut dedecora & probra virgarum. Vitio- sa præterea sacris in templis ambulandi cõsuetu- do diuinos inter ritus ac ceremonias, cum ex to- ta vrbe Messana, tum reliquo deinceps è regno, eodem auctore, sublata. de eiusdemque consilio tota Sicilia edictu à Prorege, vt catechismi sum- ma à se cõscripta singulis in gymnalsijs traderetur à ludimagistris. Eratque in animo pio Patri, si annuisset Ignatius, quo facilius in omne regnum in- duceretur id moris, suam quoque ei rei operam peregrinando nauare. Sed aliter Ignatio visum, qui magnitudine diuinæ gloriæ nihil non metiri & ponderare solebat. Quibus Domenecci studijs agi de constituendo Messanæ Collegio ardentè est ceptum: & res ad ciuium relata concilium, se- cundissimo euentu transacta. Nec defuere priua- ti, qui, si res aliter cecidisset, suis sumptibus vecti- gal instruerent; sed publica ciuitatis pietas desi- derata non est: quæ ad Collegij primordia, præter opportunitatem habitationis ac templi, aureos annuos quingentos foundationis ergo decreuit: deditque vnâ cum Prorege litteras supplices ad Ignatium pro inchoando Collegio, & eas qui- dem eiusmodi, vt in magni beneficii loco nume- raturam se diceret, si fieret voti compos. Accepit quod petebat, vt consequens indicabit annus, & eadem ab Ignatio voluntate concessum, qua pos- tulatam est à ciuitate Collegium.

Reliquam per Italiam eadem contritione stu- dioque cæterorum sunt curæ Patrum longè late- que dispersæ, eorum præsertim, qui Oecumenico interfuere Concilio, quibus nihil quietis ac ces- sationis vnquam erat. Celebrabantur in singulos dies bini conuētus, matutini de morum conforma- tione, pomeridiani de dogmatibus Catholice fidei. Primus huius anni conuētus de Iustificatio- ne fuit Idibus Ianuarij; secundum quem de Sa- cramentis agi ceptum. Dederat autem in man- datis, vt supra demonstratū est, nostris Patribus Sancti ieronymi Cardinalis, vt hæreticorum erro- res omnes congererent, quos postea ad Theolo- gorum priuatos cœtus Legati referret. Ac primò quidem genus illud hæresum, quo Sacramento- rum omnium sanctitas petebatur; deinde singil- latim, quæ Baptismati, quæque Confirmationi re- fragabantur exposita. De vnoquoque genere dicta est à Patribus magno cum assensu & approbatio- ne sententia. Cumque paucis admodum vnius ho- ræ spatium daretur ad dicendum, Lainio scribit Canisius (qui per id tempus ab Augustano Car- dinali Tridentum venerat) ternas à Præside fuisse tributas. Eisdemque mandatum est Patribus vt ex sacris Conciliorum decretorumque Pontificum

22
Ciuitas
Messanæ
Collegium
petit.

23
Res à Lai-
nis & Sal-
merone gesta
Tridentis in
Concilio.

24
Concilium
transfertur
Bononiam:
ubi rem
optime Lai-
nius gerit.

monumentis, & ex sanctis Patribus atque Docto-
ribus oblectaret notarentque periculosè locos,
vbi hæresis vnaquæque confutata damnetur. Re-
latuſque eodem modo ad Theologos operis la-
bor est. Et tamen inter tot Lainius curas à sacris
concionibus non cessabat. ad eò laboris contem-
tio cum ingenij celeritate certabat. Quinto No-
nas Martij septimus de Sacramentis confessus
est habitus: quinto autè Idus octauoq; confessu
Synodus Oecumenica cæli inclementia, alijsque
causis Bononiam transferenda visâ erat. Ergo &
illuc Legatorum iussu Lainius & Salmeron: Laius
autem commouere se Tridento per Cardinalem
Tridentinũ (qui Augustani nomine id vterat,) om-
nino non potuit, sed hæsit ibi cum Hispanis
Præsulibus ad dies aliquot. Verum postea impe-
trauit ab utroque, sibi vt liceret suis Præpositis
obsequi. Patauiumque vnâ cum Canisio conce-
dere, mox Bononiam, vt in mandatis Ignatius de-
derat, perrexit. Patauij autem agrotantem
summo cum periculo Salmeronem inuenit. in-
terimque Lainium per litteras Sancti crucius, vt
Bononiam properaret, vrgebat, & quæ se aucto-
re cum Salmerone elucubrasset, afferret. Disces-
sit cum Canisio, nulla interposita mora: erat en-
nim inter Theologos de Pœnitentia agitari iam
cœptum. Verum eo abeunte, præter spem Salme-
ron è cubili surrexit, Ignatij videlicet votis preci-
busq; vt & eius & aliorum ferebat opinio. Com-
modum Tridento Laius accesserat, & simul am-
bo Bononiam. Hic Lainium totum abditum in
Concilij curas cogitationesq; reperit: qui cum
in confessu Patrum tribus continentibus horis
suam de Pœnitentia sententiam, summa attenti-
one dixisset, iussus est de reliquis Sacramentis ali-
quid pariter elucubrare. nec tamen extra con-
uentus vllum ei tempus, aut à cognoscendis la-
xandisq; peccatis, aut à sacra dictione vacabat.
Et ille quidem ad S. Petronij frequentissimo cœ-
tu, & crebris assensionibus orsus est dicere. Vt au-
tem fructus aliquis suæ vocis extaret, respicentibus
ex ea seorsim, flagitiosisque feminis tutam
cœnobij custodiam, non exigua per Redemptoris
amorem Antistitum populiq; implorata ben-
ignitate curauit. Nechebetior languore morbi
Salmeronis est facta laus: cuius vbiq; doctrina
atque eruditio, præsertim cum suam perbiduum
de Missæ sacrificio sententiam dixit, egregiam lau-
dem adepta est. Laius autem tamen ad Conciliũ
accesserat, non ei tamen, vt Augustani procura-
tor, intererat. Quippe Hispani, quos dixi, Præsules,
alijsque item ex alijs nationibus, Cæsaris in
gratiam, qui finitimis populis consulebat, Tri-
denti substiterant. Itaque quamquam plurimi tum
Bononiæ conuentus; nullus tamen fuit de dog-
matibus fidei, aut de morum reformatione con-
fessus. nono etenim decimoque confessu Aprilij
Iunioque mensibus nihil actum, nisi de vniuersi
prorogatione Concilij. Quod quidem sub huius
anni finem & alterius initium, vel dimissum solu-
tumq; dixeris, vel in annum huius sæculi quin-
quagesimum, Iulio Pontifice, prorogatum.

25
Paschasius
Fauentia
abit Bono-
niam, inde

Eodem & Paschasius Fauentia venerat, vbi
magnum sui desiderium apud ciues illos ex vberis-
simo allato fructu reliquerat, facturus id ipsum
breui Bononiæ, si valetudini pepercisset: sed dum

animi viribus, non corporis se metitur, ex assidu-
itate laborum ita caput obtudit, vt de Sancti cru-
cij sententia, cui à confessionibus erat, balnea ei
fuerint Politiani Montis periclitanda: vbi multa
quoque, quoad per valetudinem licuit, ex insti-
tuto gessit. Præbuit cupientibus diuina mysteria,
& ex locupletiorum benignitate, qui balnea ce-
lebrabant, curauit tenuitatem virginum susten-
tandam. Plurimus, & in his Cardinalis germano
fratri, pijsque coniugi meditandi & contemplan-
di vias aperuit; & inter eam exercitationem de
vniuersæ vitæ peccatis eos ritè audiit. Eadem in
ipsa vrbe gessit vberius, vbi ad orandi præcepta
tres Sancti crucij sorores exercuit. Postea Bono-
niam reuersus cum renouatis in integrum viribus
renouare curarum simul impetus cœpit: totum-
que ibi annum in suis tractandis armis telisque
consumpsit. Adiuutores habuit Salmeronè & Pal-
mium: ac Salmeronem quidem quoad Concilij
curæ permitteret. quamquam enim publici cun-
ctorum Patrum confessus iam esse desiderant; non
tamen priuati quidam subinde cœtus, in quibus
de Pontificum Indulgentijs, deque Purgatorio
dissereretur igne, decerant. Verum extra cœtus
illos fessas sæpè Salmeron aures confitentibus
afferebat, & pro potestate acceptare eos interdum
aliquos Lutherani dogmatis absoluebat. Franci-
scus autem Palmius, quem inchoando Collegio
fundum fuisse diximus, cum Societati se conse-
crasset, paucos intra dies eius cœpit adiutor esse,
cuius antea fuerat auditor. Intendit vires ad pri-
stina illa quidem, sibi que vilitata salutis alienæ
præsidia, sed nouo more atque ardore tractanda;
& cum instammodo de superiore loco peccato-
ribus, tum de plano purgandis egregiam operam
dabat. Quarebat Bononiæ Salmeron Ignatij ad-
monitu nostris aptum rationibus locum, & suum
ad id studium Cardinalis ipse Sancti crucius de-
tulerat; sed dum nihil tale sese nouis aspectibus
offert, interim ad B. Luciam, vt prædiximus, mer-
ces cuique suas impertendas Societas exponere
bat. Dicitis à Lainio, ceterisque Patribus, Laio,
Salmerone & Canisio suis in Concilio senten-
tias, discessit cum Canisio Lainius Florentiam,
manentibus Laio & Salmerone Bononiæ.

Verfabatur iam tum à primo vere Florentiæ
Frusius & Otellus: qui tamen ignoti homines &
repentini haud faciles initio aditus ad sua obeun-
da munia nacti sunt; eos sibi tamen faciendis ad
monachas verbis, interuisendis ægrotis, traden-
disque sæpè vulgo Christianæ legis initijs, sensim
aperuerunt. Itaque inuitati paulatim à Sodalita-
tibus, quæ in ea vrbe plurimæ sunt, ad dicendum;
euocari ab ægrotantibus ciuibus in suis casibus ac
periculis; fieri à Vicario tota sua diœcesi dicendi
potestas; adiri, & consuli cum à nobilitate, tum à
multitudine cœpti sunt. Otelli verò ne monaste-
riorum lateret in angulis propè diuinitus accepta
facultas, celebrem in ædem ac parentem educa-
penetrare intima cuiusque peccatoris tanta vi, tan-
toque impetu cœpit; vt quotidie increbresceret
auditor, eumque eiusdem ædis amplitudo non
caperet. Et erat ille quidem Otellus primo aspe-
ctu non satis vendibilis populo. Nihil enim in eo
pictũ, nihil elaboratum: inflexaque ad miserabili-
lem sonum voce eacinnos interdum iudicium
com-

in Mon-
tem Politia-
num.

26
Salmeroni,
& Fran-
cisci Palmij
Bononiæ in-
dustria.

27
Florentia
Frusius pri-
mo & Otel-
lus, deinde
& Lainius
dant operã
salutis pro-
ximorum.

commouebat. At ubi animis semel infederat quod ardentem vibrabat in aures, permouebatur vndique concio, & altis flamma concepta præcordijs, modò exitum quætebat ex oculis vberi fetu, modò ex faucibus crebro suspirio. Aduocanda igitur multitudo fuit laxiore adhuc in ædem: interdumque tanta erat populi comploratio, vt ad implorandam Dei misericordiam ingentes voces vniuersus efferret. Hoc à duobus Patribus exemplum editum facillè persuasit pio admodum, clarissimoque viro Petro de Tolero, vt cum per natalitia Præcurſoris Domini ciuitatis patroni concionator ad maximam quæreretur, de Lainio euocando cum Præpositis ageret. atque hæc Lainio causa, vt dicere instigueram, discedèdi Bononia fuit. Qui Florentiam vt attingit, repudiata hospitij liberalitate, quam complures obtulerant, in valerudinarium S. Pauli commodo ciuibus loco, suppeditantibus ad victum sumptus eo, quem dixi, Petro & filia eius, Ducis coniuge Eleonora, cum Canisio diuertit. Orsus est post die natalitiorum B. Ioannis (nam ipsum diem natalem celebris supplicatio occupat) suas frequentissima multitudinè conciones: & maiore in dies conuentu silentioque totis octo diebus, quibus continenter ea solennia celebrantur, exceptus. Affirmauit sanè Frusius nihil ijs concionibus absolutius. Quin ipse Lainius peculiarem quamdam diuinæ benignitatis auram se fatebatur experire, & supra spem, supraque votum euentum sibi cessisse dicendi. Vigere igitur Præpositi Canonicique, & ex prima nobilitate complures, vt octauas vltra ferias B. Baptistæ veterem præter morem conciones protraheret, aut aliquid, si liberet, de sacris Litteris explanandum, seu in eadem aggredederetur ad e, seu in ad Martyris Laurentij; cuius vniuersusque amplitudo basilicæ tali esset eruditione digna. Oblatum operæ de more pretium pertinaciter, vt semper consueuerat, recusauit, sed cum virgendi non esset finis, id in egenos iussit per adis sacre Præpositos summa cum admurmuratione distribui. Deinde Canonicæ Ioannis Epistolam enarrare eodè loco, eodemque hominum conuentu (tria enim amplius millia numerabantur) instituit. Nec tamen interrim aut voce deerat sacris virginum cõtubernijs, aut auribus consulentium, & consentium celebrati. Delata Ducis nomine in consequentis anni Quadragesimâ concionandi prouincia, obsecuturum se Ducis pietati ciuiumque recepit. Sed dum aures animosque multitudinis dicendo tenet, iubetur ab Ignatio Perulium Legato Episcopo que rogante proficisci. Tulit id iniquissimo animo tota ciuitas, sed spe celeris reuersionis iniecta, se ipsa placauit. Interim Otellus suos sine vlla defatigatione labores persequens, incendebat auditores ad Archangeli Michaëlis. Recurrebat per intervalla ad sacra gynæcea, circuibat pagos & villas spe quæstus ac prædæ, quam ex animis capiebat ingenrem: denique cessabat nunquam. Nec tamen tantæ assiduitati par reficiendi corporis cura. Pallebant ora ieiunij, & grandis macies ostentui simul erat & miseracioni, vt iam mirandi finem facias, qui tam moueret & incitaret animos tam sine vllò lepore concionator. Frusius autem ne ipse quidem desidia

languebat, qui & collocanda apud pœnitentes opera, & exercendis in orationis pietate compluribus, & explananda denique Lainij ex præscripto, Epistola priore Petri partem leuabat oneris ac laboris. Neque nihil Canisius agebat, quoad peregrinum per idioma liceret. Sed hic ocyus Romam ætate senescente se contulit. Lainius autem Perulium ingressus consalutato Legato, primariisque viris (aberat enim per id tempus Episcopus) pauperum ad hospitium suo more diuertit, & quam diu vindemiarum feriæ multitudinem auocabant, prælegendum potius aliquid, quam ad populum sermones habendos de Legati consilio suscepit. nec defuit ei frequentissimus auditor; qui belli malis paulò antè mirigatus quotidie magis increbrescebat. Postea cohortati etiam populum cœpit, & enunciantibus peccata remittere: qui dabat illi operam tam audis auribus animisque, vt eius retinendi gratia ad Aduentus Dominici ferias omnem lapidem postea mouerit. sed Florentinis in eos dies data fides obstabat, quo minus Perulius mos geri possèt. Actæ sunt ab Episcopo gratiæ Mediolani versante binas per litteras, alteras ad Ignatium cum commendatione Lainij; alteras ad ipsum Lainium sanè quam officiosas: & ingens eius significata propensio ad perpetuum aliquod nostris opus Perulina in vrbe fundandum. quò & viri nobiles, quos orandi meditandoque præceptis imbuerat, & ipsa ciuitas propendebat. Hoc peculiari in nos beneuolentiæ Perulina ciuitatis initium fuit. Cuius admoniti recordatione postea Societatis amici postulante Collegium, postulatamque ab Ignatio liberaliter impetrarunt. Lainius porro Florentiam rediturus Eugubium Perulio proximum, Sancti-crucij rogato direxit iter (erat enim Episcopatus ille eius fidei curaque commissus.) Ibi sæpè ad sacerarum virginum claustra, sæpè ad populum verba fecit, certante cum vilitate frequentia. In digressu flexit ad ciues Politiani Montis, quorum id erat precibus ab Ignatio concessum, triduoque de Deo publice, magno cum auditorum sensu disseruit. Quoniam autem vnum aliquem de Societate poposcerant, nihil Lainio Florentiam reuerso prius fuit, quam vt illuc Frusium, vel ex fructuosissimis auulsam cuius atque muneribus destinaret. Ipse verò cum Otello Florentiæ confedit. Et Otellus quidem matutinis Dominicis solennis Aduentus ad S. Laurentij, pomeridianis apud monachas: ille verò die festo in æde maxima in conuentu quinque hominum millium Euangelium prædicabat. Plurimus vbi que fructus, & Sacramentorum crebro vni testante, & elemosynarum benignitate permulta; quodque caput est, castigatione præteritæ vitæ cum in omni hominum genere, tum in virorum seminarumque cœnobijs. Affatus est Hispanos populares suos, milites præsidarios domestico vernaculoque sermone, non sine insigni permutatione morum. Iam consultoribus complebatur hospitium, & magnum sustinebat de officio respondendi munus. Quod ipse respondiſset, id ratum erat: nec parcebatur auro vel ponderoso, quod contra fas haberi responsum esset. Sanè præstans hominis eruditio Collegij cupiditatem in omnibus incitauit. Oblati sunt ei sex septemue ad Societatis

28

Lainius Perulium abiit.

29

Excurret Eugubium.

30

Inde in Montem Politianum, quò Florentiam reuersus Frusium mittit.

sedem in vrbe loci: sed cum idonei minus viderentur omnes, nullum Lainius probavit. Perseverabat tamen ciuitas in sententia studioque Collegij; & Alexander Strozius, quæ erat auctoritate, summè à Duce contendit, vt id alicubi in sua ditione construeret. Obtuleratque suam prolixè Dux operam tanta voluntaris inclinatione, vt affirmaret Strozium breui Pisis id inchoandū. Cum Lainius interim & in aula Ducis, & vrbs in arce contententibus operam daret, conscenderat iam Frusius Politianum Montem: & eius aduentus, quo cum magis inexpectatus, eo ciuitati gratior & fructuosior incidit in primas Aduentus Domini fieri, cum repente destituta concionatore ciuitas, quò se verteret, non habebat. Nam qui conciones instituerat, intemperantia linguæ lapsus, & delatus ad Ducem, purgandi sui gratia Florentiam contenderat. Ita peropportunos accesserat Frusius, successurus extemplo vicarius alieni muneris atque provincie. Ac præter solitas conciones ter in hebdomada pias quasdam de sacris voluminibus habebat scholas: tradebat multis orandi vias ex Ignatij libello: acerbè dissidentes ad concordiam, laesos ad pacem reuocabat. Archipresbyter inter ceteros ex eius vsu longè factus est melior, & quo erat apud suos loco, progressus eius redundauit ad multos.

31
Siluestri
Landini ad
curandam
valetudinē
dimissi præ-
clari labore
in extrema
Tuscia pro-
pe Ligures.

In extrema quoque Tuscia iuxta Ligures Societatis operæ magnis animorum commodis desudarunt. Occasionem Deus obtulit inusitatam. Siluester quippe Landinus sacerdos ille quidem satis probus ac nauus, sed in aduersa valetudine fractior ac stomachosior, iussus ab Ignatio per diligentem antè curari; simul ac valetudinem recuperauit, quòd suo minus profuisset exemplo, remittitur in patriam, non omnino ille quidem ac verè de Societate dimissus, tamen vehementer eius rei suspicio conscientium suæ mollitudinis ac morositatis animum perculit: sed consultò ac prudenter est ab Ignatio, vt sui corrigendilocom daret, relictus ambiguus atque suspensus. Malgratum igitur patriam in agro Sarzanensi confirmaturus valetudinem peti: totoque itinere ita se tractauit ac gessit, vt videretur sapientiæ fuisse diuinæ leue illud erratum in tirone permittere, quod & ipsam ad modestiam erudiret, & peroptatæ frugis seges esset in proximis. Quoocunque ingrediebatur, sui vestigium relinquebat ardoris. Agebat vbique de Deo modò publicè, modò priuatim. Auocabat homines à flagitijs, & ea confessis ritè laxabat: tutumque iter errantibus ostensurus, abstinentiæ ac continentie præibat exemplis. Ac Lucensi quidem in vrbe vit primarius hospitiū, ciuesque alij non exiguum ei pondus argenti, quod abeunt post terga iactabant, & ad iter obtulere iumentum: ex quibus nihil profus Siluester attrahit, mira suspensis admiratione beneficis, tam inusitato spectaculo continentie. Alio quoque in oppido, cui Massæ nomen, de suggestu oppidanis incensis, & multis modis pecuniam obrudētibus, eadem abstinentie documenta dedit. Hic concionatorem quemdam fœdissimos ferentem errores de superiore loco libera oratione coercuit. Inferebat ille præter cetera singulari Dei Matris candori intolerabile probum: docebat, eam non modò primam originis labem, vt cate-

ros contraxisse mortales, verum etiam quotidianis noxis, & venia dignis aspersam fuisse labeculis. Quo publicè discussio monstro populum ab eo Siluester abduxit, constanter vltro pollicitum, nunquam ei se nebuloniæ operamque daturum. Malgratum cum peruenisset, afflictam admodum offendit patriam ex horribili calamitate procella, quæ paucis antè mensibus populata agros erat vniuersos, nihil vt intactum ex arboribus frugibusque relinqueret, totoque quadrennio sperari sæcūditas vlla vix posset. Per eam igitur occasionem solari populares suos Sacramentorum præsidij instituit, & crebriorem eorum vsum facillè persuasit. Discedebat ab improbitate, & diuturnam amicarum vsu non pauci: compluresque cum eo se se in diuino famulatu coniungi, & eum sequi vehementer auebant. Valebat voce, quia valebat exemplo. Habitabat in publico hospicio patriæ suæ cum egenis egenus, tota reclamante familia ac propinquitate. Adhibebat ad conciones vim iuniorum ac precum. Erat in oculis multitudinis vitæ sanctimonie, religiose in circulis vox, morum suauitas in congressibus. Itaque ad arbitrium fletebat animos, & in eius admirationem familia, vnde hæc hauserat, traducebat. Creber erat in dicendo, & ad varia hominum genera ter in die sæpè dicebat. In sacerdotum conuentu leges quasdam & instituta de conformandis in oppido moribus scite cōdidit, probis inductis, prauisque sublatis. Agitabatur anniuersarius assuetæ in cælum Deiparæ dies, sed in scurrilibus salutationibus, profanisque lætitijs, cum Siluester ab infans illis gaudijs Christi plebem abductam ad vesperinos in templo cantus, & meliora gaudia conuertit. Et quoniam circum ea loca pestilentes versabantur hæretici, in eos ille suæ orationis tela contorsit, ab eorumque vsu fraudibusque populū, vt caueret, admonuit. Erant, qui nullum habebant sextæ feriæ, Quadragesimæque in ciborum ratione delectum: & qui purgandis mortuorum animis, vexandisque apud inferos impijs certas sedes & loca negabant: & qui viros sanctos, quos sua merita transfulerunt in cælum, iusta veneratione cultuque spoliabant: & qui denique Christi Vicarium, & Sedis Apostolicæ auctoritatem horrore quodam animi contemnebant. Quos omnes pro vitibus Siluester exagitans disputationis altercatione terrebatur. Exprobrabat publica eorum dedecora; & consentaneam doctrinam vitam, ne cuiquam bono fraudi esset, redarguebat. Sacerdotes, quos minus sibi beneuolos initio fenserat, arcto sibi caritatis vinculo copulauit, colique ad ferenda in improbos arma, sanandosque animorum morbos docendo, monendo, totoque suo munere ritè obeundo, prouocauit. Captabat autem suorum munerū tempora prudenter ac callidè. Nec cessabat in finitimis suæ patriæ locis, sicubi mundina agerentur, conuentusque forenses, tum maxime admouere faces animis verbi Dei. Petebat & templa deserta, conciliatissime sibi Parochijs, repente concionem ex paganis agricolisque coegit. Omnino merebatur hominis ardor veniam admittæ culpæ inter tædia cruciantis morbi, ne cum dimitteret è suo grege Societas, qui Societatis spiritum non dimiserat. Hos igitur inter ardores optatissimas accipit litteras

32
Vehementer
gaudet se in
Societate
retineri.

teras ab Ignatio, se in Sociorum numero retineri. Quarum ad aspectum provolutus in genua palmas & mentem pariter in cælum fustulit; Deoque gratias egit, quem plurimis attentisque sacrificijs vt placaret, elaborarat: totidemque postea pro re impetrata curauit. Tum verò in omnem rei bene gerendae partem curas suas Siluester intendere, tum se incitare acrius & exardescere, quanto iam certius illius se membrum Sodalitatis vidit, quæ se Deo totam ad animarum salutem impertit. Ad eius vocem abdebant se homines vtriusque sexus in claustra: largior erat in pauperes beneficentia: ponebatur iræ veteres ac recentes: castigabant sua ora maledicij: exigebatur dies sacri religiosius: tractabantur Sacramenta frequentius: denique frangebatur os aduersariorum, & eorum, qui eius se conatibus opponerant. Quibus etiam perniciem necemque militantibus haud infracto respondebat animo, liberè se in eorum vitam moreisque quoad eos componeret, inuectum in: nec se in tam honesta causa mortem optatissimam formidare. Qui præerat ei fauebant, & apud eum suos animos explebant: dederantque litteras ad Ignatium, ne ab se tam strenuum atque operarium hominem amoueret. Quarum ea summa fuit: Vberes ibi Deum per Siluestrum cepisse fructus: & eius magnopere desiderari præsentiam, vt perpoliret incepta, & inchoatis tam bene rebus plus roboris ac firmitatis afferret. Porcum non priuatos modò, qui peracerbis flagrabat odijs, verum etiam populos vniuersos ad concordiam reuocatos, transfugas in sua cænobia remissos, varias artes ad publica minuenda vitia salutariter adiuuentas: cumque diebus vix festis ad mysterium accederetur altaris, eius hortatibus factum esse, vt ad id etiam profestis frequens populus venerabundus accurreret. Addebant etiam, Siluestrum necium sibi parcere immoderatos exhaustisse labores, insomnes duxisse noctes, quotidiana tolerasse ieiunia: & ad sedanda desideria naturæ panico, non tritico; aqua, non vino vti solitum: vitamque eius omnè perpetuam quamdam fuisse vocem in auribus populorum. Quapropter multis rogabant & obsecrabant Ignatium, ne provinciam illam tanta virtute priuaret. Hæc exempla inueni par est, si qui Religiosi homines valetudinis interdum causa reuertuntur in patriam.

33
Littera ad
Ignatium
de Siluestri
Laudini
praclaris
factis, &
vita aspe-
rius.

34
Claudius
Iaius Fer-
raria mit-
titur Ducis
postulatus.

Extremo Iulio Ferrariam ex Concilio profectus est Iaius, postulat ab Hercule Duce. Nam cum Dux ille aliad vitæ meditaretur initium, pij Archidiaconi Mutinensis colloquijs, qui ei fuerat a confessionibus, in citatus (is erat Guido Guidonius) sacerdotis optabat idoneum, cui regendi moderandique animi sui potestatem omnem traderet, & cuius tutò consilij ac sermonibus acquiesceret. Guido conuincendi hominis negotio suscepto, nostrorum Patrum, qui in Concilio fuerant, fama perimortus, Gallum hominem Iaium, quem Tergestinæ Cathedralis recusatatio longè lateque nobilitat, appositum & ad Ducis rationes, & ad vxoris voluntatem, (ea enim Gallis ex Regibus ducebat ortum) existimauit. Ergo datis ad Ignatium Pontificemque litteris Iaium impetrat. Cuius vt obsequijs Iaius ipse nutibusque pareret, consulendum sibi putauit Ignatium, quem-

35
Ignatij mo-
nita Iaius,
quem admo-
dum sa cum

admodum cum eo se Duce tractaret. Respondit B. Pater, cupere se cum Societate vniuersa tali Duci, qui laicos inter Principes Societati nascenti studiosè fauisset, toto animo deseruire; amplectendamque perlibenter oblatam occasionem ad contestandam debitam gratamque memoriam. Quod autem ad agendi spectaret modum atque formam; seu de Deo habenda esset oratio, seu lex explicanda diuina, seu alia quauis munita pie gerenda, vnum & idem putaret esse responsum, totus videlicet vt ex Duce penderet. Equum enim esse, vt cum is esset à Christi Vicario Ducis vsibus commodisque concessus, sincerè sanè ab ipso Duce se regi: & quamdiu Ferrariæ apud illum esset, eum sibi Superioris & Præpositi loco duceret, quoties vel Dei causa, vel ipsius Ducis bonum ciuiumque requireret. Quòd si permitteretur à Duce potestas, tum quibuscunque posset officijs pro Societatis disciplina moribusque vacaret. Eò vt venit, & salutato Duce ex Ignatij præscripto se obtulit, recta publicum ad hospitium: in coque continuo morbis & animorum & corporum quidquid potuit, attulit opis. Inter pauperes diuersanti, Ducis liberalitas prolixa ac cumulata non defuit: sed affirmabat multò se libentius inter ægrorum pedores arumnasque versari, quam inter odores aulae, curiaque blanditias. Apud orbas (ea est ædes à Duce condita, quæ sancta Maria de Rosa dicitur) multorum animis præstò fuit, & Sacramentis administrandis & verbo. Nectamen in S. Annæ valetudinario (id enim ei nomen) quotidiana messis deerat: sed quo lætior in fruge quaerenda, animisque tuendis operari possent, Cardinalis Saluiatus ciuitatis Antistes omnem cum eo suam auctoritatem potestatemque communicauit. Caterum Iaius obseruabat dicta Ducis, totumque ei se de Ignatij consilio, Pontificisque nutu dederat, tantò Duci ipsi gratior, quanto in tot tantisque & eruditio- nis & sanctitatis laudibus obsequentior.

36
Quid Iaius
Ferraria
gessit.

37
Quatuor-
decim Socj
Patauij.

38
Stephani
Baroëlij
Bassani
opera.

Parauij in inchoato Societatis Collegio quatuordecim iam agebant: qui cum ex academicis auditoribus, tum cetera ex vrbe complures modò orationis ardore, modò caelestium contemplatione rerum ad optima quæque pellebant. Exijt Stephanus Baroëlius Bassanum vsque suam ritè operam locaturus: quam & egregiè cunctis locauit in rebus. Mira quippe erat egentis hominis abstinentia, in medijs præsertim occasionibus locupletandi sui, si offerentibus annuisset. Sed sentit in ore pauperis longè esse fecundissimum Dei verbum; nec quemquam melius persuadere diuina, quam qui contempnit humanamudos autem & inopes à Christo lectos, vt per orbem terrarum semen celeste disseterent. Ideò nihil ei tam citò oblatum, quam subito repudiatum: nihil tam benignè missum, quam ab eo grate comiterque remissum. Omnino totus quocunque pergeret, frugifer fuit, nullis seruandorum hominum vijs, nullis artibus prætermisiss.

39
Res in Ger-
mania Boba-
dilla.

Germanico inter hæc confecto bello, Duceque Saxone vnà cum Langranio à Cesare capto, volens nolens iam dabat manus hereticorum indomita contumacia. Iam armis in Germania silentibus, res Catholica respirabat. Huic se quantus erat Bobadilla præferuidus, & stylo & voce,

Duce habere
Ferraria
debere.

36
Quid Iaius
Ferraria
gessit.

37
Quatuor-
decim Socj
Patauij.

38
Stephani
Baroëlij
Bassani
opera.

39
Res in Ger-
mania Boba-
dilla.

vt

vt eam ab hæreticorum improbitate defenderet, impertiebat. Passanij Latinis per Quadragesimã concionibus apud Antistitem amantissimum, deinde etiam Ratisbonæ suam operam posuit. Vbi quanquam Senatus, & plerique ciuium Lutherana lue corrupti spem curantium debilitarât ac fregerant; Bobadilla tamen, nec infanientium numero territus, nec auctoritate permotus tempestiuas curationes admouit. Extorsit inter cetera, publica vt Deo supplicatio gratulatioque pro victoria Cæsaris aduersus Lutheranos Principes sub ipsius hostium oculis decerneretur; & alia insuper Catholico ex ritu ac cerimonia longo intervallo intermissa repeterebatur. Sanè magni ponderis apud Germaniæ Procures & Antistites vox eius erat, sed apud Romanorum Regem longè maximi. Atque ille quidem tam desperatis rebus, tam luctuosis Ecclesiæ temporibus haud exiguis contemnendosq; fructus tulit. Modò hanc, modò illam Ecclesiæ partem curaturus ægrotam, & malè affectam, nunquam eodem loco cõsistens, sed tanquam verus Apostolus (vt de eo Viennensis scripsit Antistes) cuncta pererrans, hoc etiam anno nimis ex laboribus ægrotauit. Vix è morbo recreatus ad curiam gratissimus redijt, & Auguste cœpta est auita redintegrati religio; vbi etiam ab Augustano Cardinali tum primùm post exactos ex ea vrbe Catholicos, in æde maxima solenni pompa apparatusque, incredibili Catholicorum gaudio, peruersorumque dolore sacrificatum. Colonia quoque meliùs rei gerendæ spes aucta, improbo iam pulso pastore Hermanno. Qui cum Domini gregem luporum dentibus non dubitaret obijcere, & iam de Lutheri cathedra se professus, exitialis doctrinæ pestem in omnem suam diocæsum impudenter inueheret; spoliatus est à Romano Pontifice, Cæsare etiam suffragante, amplissima dignitate, & summo cum dedecore de Pontificio throno deiectus: eique statim vir ornatissimus, & religionis antiquæ retinentissimus subrogatus Adolphus, veteris ex familia Seauenburgenium Comitum. Qui simul ac Cathedram illam honoris ac sanctitatis ascendit, diocæsim suam multis locis hæreticorum contagione vitiatam, incorrupta religione reuocanda, sanare strenuè ac fortiter est aggressus. Nauabat ei suam Societas operam non modò vltro peruulgatis artibus ac vijs, verùm etiam proprijs & peculiariibus. Quod vt perpetuò posset, angebatur exercitiorum beneficio Sodalibus, tamen angusta domices erat: sed Caniso, antequam in Italiam iter arripere, qua iam erat vulgo nobilitate, via consulendi Sociorum egestati non defuere.

40
Colonia
statu.

41
Louanij in
eodem collo
Socij versa
vi incipiunt.

Louanij nostri cum inter sese locis essent antea rectique discreti, in vnam eandemque omnes congregati sunt domum: & suis quisque rebus in commune collatis, Cornelium Vishauerum Reçtoris loco, dum nutus expectatur Ignatij, sibi delegerunt. Coniunxerât autem sese simul præter Cornelium, Adrianus ab Adriano, & Daniel Pacibruck Romà nuper eò missus, Nicolaus Gaudanus Theologiæ Baccalaureus, & Cornelius Brogelmanus, Antonius Vinckius item Theologus, & alij quatuor; quorum plerique nuncupatis priuata religione votis, Societati sese adiunxerant. Daniel suo patrimonio ceterorum leua-

bat inopiam, & in egestate facta nomina dissoluebat. nondum enim ijs certum ac commune veltigal, ac ne vllus quidem ciuilis erat beneficentiæ mos: sed amica paupertas contenta modico sollicitudinem lucis crastinæ pellebat ex animo; & plus erat cordi mentis esca, quam ventris leges quædam disciplinæ causa, dum propriæ expectatur ex Vrbe, quoad eius fieri poterat, obseruabant. Quanquam quid legibus opus erat, vbi Dei spiritus rector erat? aut quid erat negotij continere eos in officio, qui sibi ipsi lex erant? Cornelius Præfes totus in repurgandis & instituendis ad orandi rationem animis versabatur: cuiusque operâ bene multi Religionum petebant claustra. Quod cum inuidiam Cornelio conflaret, euocandus vnâ cum Vinckio ad Urbem fuit. Gaudanus autem Bergis flagrabat studio dicendi; & erat in eo facultas sanè mirabilis, & instrumenta naturæ atque doctrinæ. Itaq; celebrabatur vbique, & dabat ei populus frequens operam, qui summa illum & beneuolentia & veneratione colebat: cumque auditum esset eum esse dicturum, occupabantur diu antè subsellia, proximique currebantur è pagis. Ad eius vocem ponebantur hæreses & vitia inueterata per multa: mysteriorumque præter superiorum temporum consuetudinem vsus increbrescebat.

44
Tenues La
tiores.

Parisijs nihil hoc anno noui. Perexigua illæ Sociorum copia, quæ illic agebant, fungebantur apud Carthulienfes munibus suis. Et erant qui Theologicis imbuti litteris Societatem habebât in votis, quos tamen habitationis remorabantur angustia. Quærebant ædium aliquid proprium ac stabile, propediemque, dum suas Antistes Claromontanus adijceret, vt erat vltro pollicitus, expectabant.

45
Secundu
Provincia
lis in Scie
ntiæ Arca
dijs, Hispa
nia extra
Lusitaniam
decreta illi
provincia.

Apud Hispanias erant omnia secunda magis & Araozio in aulam iam reuerso provincialis cura mandata, secundo à Simone Rodericio, qui prouinciam Lusitanam regebat, in tota Societate prouinciæ Præside. Cœperat ibi Societas (quem admodum supra docuimus) sedes habere quinque. Deni fermè debebant in singulis: sed Barcinone haud amplius quatuor. Nec multò plures, seu in ipsa Regis aula, seu in Hispania tota dispersi. Idem autem laborum vbique cûrsus. Et Araozius modò hic, modò illic, qua præstabat facultate dicendi, Villanoua autem Compluri orandi contemplanidiq; prædijs mentes hominum incendebat. Huius ex disciplina Ioannes Aluarus prodijt, qui primas inter Philosophos obtinebat, & multos annos in Theologiæ studio consumperat, vir singulari modestia, & in domando animo in primis acer; idemque cum multis alijs rebus à Deo ornatus, tum ardore & contentione dicendi. Datus & in Societate locus est Ioanni Valderauano Theologo. Compluri autem ne assiduis & communibus morbis hoc quoque anno, vti superiore, Sociorum corpora tentarentur, salubriorem eis locum Villanoua quæsiuit, & eum potissimum de Ortizij sententia, quem Monasterium vulgò appellant, prope oppidum Galapagar. Verùm vt eorum Deus virtutem & hominibus testatam faceret, & simul exerceret ad palmam, ne hic quidem morborum tentatio defuit. Iacuerunt omnes præter vnum Valderauanum,

46
Iniere Soci
etate Ioan.
Aluarus,

47
Complurim
sum Socio
rum arisus,
et saluta
et via exempli

48
Complurim
sum Socio
rum arisus,
et saluta
et via exempli

vt agrotantibus fratribus & minister & consolator adesset. Accedebant ad morborum molestias paupertatis incommoda, & penuria rerum omnium, sterilitate loci, vt necesse habuerit Ortizij misericordia suas receptos in ades omni rerum opportunitate fouere. Idemque ministrorum sedulitatem addidit ex suis familiaribus aliquor: qui dum suam cuique operam herili iussu disperunt, agrotantiū sanctitate capti, quam illi modō mutui pietate sermonis, modō in ferēda paupertatis & morbi plaga tolerantia declarabant; tanto sunt studio ac desiderio Societatis incensi, vt eorum duo, Iacobus Caballarius & Ioannes Sanctius eam non dubitarent amplecti; tertius autem sacerdos Iacobi propinquus, qui Ortizij facello praeerat, reditus Ecclesiae quosdam eidem Societati, sicut & Ioannes Sanctius ē gemina praediorum possessione concesserit. Vtaruit morbus, & Sociorum valetudo requirit, ne qua fieret studiorum in posterum, vt antē consueuerat, morbis interpellantibus tanta cessatio; multō eis salubrior & opportunior extra portam S. Iacobi inuentus est locus. Atque hīc demum rebus suis melius compositis vna omnes degere velut in Collegij formam duce Villanoua coeperunt. Hic ipse primū ceterorum moderator & dux Philosophiae studium inchoauit, & quidquid otij, vel à studiorum cōtentione, vel à domestica procuratione supererat, id totum aut in familiares pioſque sermones, aut in exercendos ad orationem quam plurimos conferebat. Grauibz quippe viris ex ipsa Academia, ijsque sanē multis exercendi sui ratio demonstrata est: quorum etiam aliqui Societatis inuendae consilium susceperunt, vt Doctor Alfonso Velascha Villanouae magister, qui tum publicē Philosophiam tradebat: cuius quamquam fuerit flagrantissima postulatio, nec iustis audita de causis; tamē in communis hominum vita talia edidit sui documēta progressus, vt Toleranus Canonicus primū, deinde etiam Osmentis Episcopus, ad extremum Compostellanus Archiepiscopus sit creatus. Felicior Petrus Tablares grandior iam aetate sacerdos, & homo peracutus ac lepidus, naturaque ad edē facundus, alijsque praeditus ornamentis, vt apud Proceres ac Dynastas magnam sibi auctoritatē & gratiam conciliaret. Is inter Societatis exercitia cum ad eligendum vitę genus de more ventum esset, sortidum & paupertatis impatiens, in quas vltro se coniecerat (erant enim à suis moribus consuetudineque penitus abhorrentes) exaruit iracundia & stomacho in Villanouam, & ministrantem fratrem, & impetu quodam animi incitabatur identidem, vt impacto Villanouae colapho terga verteret: iamque id Satana instigante decieuerat, cum Deus, qui mentes hominum ad ca sapēte re-nende & persequenda conuertit, quae nimis illi caute & studiosē declinant, eius repente animum ita perculit atque permiscuit, vt colligefactus in lacrymas amare coepit, quod abhorrebat; & in nimum planē induxit, rebus humanis pro nihilo habitis, ad eos se ipsos adiungere, quorum paupertatem stomachabatur & sordes. Nec dubitavit reuisanti se Villanouae cogitata peccatoris aperire, ei que supplicare esse, vt de animo, quem in eum gessisset, sibi veniam daret. Is postea ad So-

cietatem adiunctus multis ei in rebus, ijsque sanē grauibz vsū fuit, vt is qui & apud viros Principes (vt diximus) auctoritate praestabat, & comitate morum capiebat vniuersos: nec apud eos, qui accederent ad enunciana peccata, vitium minus habebat, quos ad acrem suorum scele-rum detestationem, & peracerbas lacrymas ad-ducebat.

Tam copiosis exercitiorum fructibus Satanas inuidebat, & aduersari tantae fecunditati suis, vt solet, artibus conabatur: sed planē frustra. Erat Toleti Doctorum par nobile, Peralta, & Montalbanus, & ille etiam Canonicus, & ambo Societati nostrae, cuius & primos Patres Lutetiae iam nouerant, in primis dediti. Qui cum & Euangelij praecones eximij, & Dei famuli praestantes essent, vehementer optabant, vt Societas, quae in Italia & Gallia tam frugifera, hominum sermonibus fe-rebatur, & in Hispania talis esse iam coeperat; eadem in suos quoque populares ac ciues partem aliquam tam fructuosi laboris atque operae deriuaret. Ea de causa praedicare laudes eius & instituta, eamque etiam atque etiam populo notam facere, non desistebant. Qua praedicatione per-motifacerdotes alij sex, virtute ac litteris probe instructi, audis eam animis expectabant: vt, si res famae atque expectationi hominum responderent, eius instituta sine dubitatione capesserēt. Verum cum Tolerum nemo se de Societate confere-ret, mittendum sibi ipsi de suo numero Ioan-nem quemdam Rinconem, qui eius de moribus institutisque cognosceret, Complutum putarunt. Hic vt eō peruenit, congregati quamprimum cum Villanoua coepit, & vsu arctiore coniungi. Deinde ad exercendum sanctis meditationibus pe-ctus eodem auctore se contulit: qua in exercita-tione eō vsque profecit, vt iam ad instituendos in eo ipso alios satis idoneus videri posset. Tolerum igitur ab hac exercitatione reuersus, collegis suis quae gesserat videratque narrauit, tanta Societas & exercitationum, quas illa ad excitandam in humanis pectoribus religionem adhibere con-sueisset, praedicatione ac laude; vt illi ab eo summe contenderent, ne praenarentur ca ipsa orandi praec-cepta, quae a Peralta accepisset, sibi etiam pro facultate suggererent. Nec id Rincon, qui ea ma-gna ex parte sibi descripserat, recusauit: & quoad vsu aliquo valuit, studuit eos ad exercitiorum normam regulamque dirigere. Res latere non potuit, nec in occulto esse, quin ad aures Antistiti-s Tolerani Ioannis Martini Siliceae perueniret, calumnia (vt solet) adiecta, quod vulgō dicerent sacerdotes illos, velut ambitiosos Apostolorum aemulos, vt Spiritum sanctum deuocarent ē caelo, affectasse illam recessum. Quocirca visa est res digna, quae veniret in examen: datumque in eam diligens & clandestinus est cognitor, vnus ex ad-ministris & Consiliarijs Antistitis. Qui dum eorum sacerdotum mores soletter exquirat, & a no-tis familiaribus de cuiusque vita accuratē cognos-cit; tam multa in eorum laudem, tamque praec-lara ab vnoquoque suis auribus audiuit, vt tum demum senserit quam contemnendi sint vulgi tumores, quamque ab hominum opinione res ipsa distaret. Itaque vt eam comperit, sic ad Con-cilium retulit, magna & exercitiorum, & eorum, qui

51
Multi Sa-
cerdotes
Toleti exer-
citijs spiri-
tualibus
excelsis ma-
ximo fructu

49
Iacobus
Caballa-
rius, & Io-
annes San-
ctius Socie-
tate recepti.

50
Receptus
Petrus Ta-
blares.

52
Toleti in
spiritualia
exercitia
inquirunt,
& laudan-
tur.

quica vsurpauerant, sacerdotum commendatione ac laude. Quos cum vnum in locū sex omnes Præsidentis conuocasset (is erat Iacobus Martinus Siliceus, sobrinus Antistitis) collaudatis admodum exercitationibus illis, rem dixit optimā & salutarem esse: ceterum eas comunicare cum alijs & peruulgari vetuit. Quem prudens subinde Consiliarius excipiens: Sires, inquit, optima & salutaris est, suppressenda certe non est, sed diuulganda potius. atque huic ab omnibus est assensum: & tum demum in Concilio ita decretū, vt piæ illæ exercitationes, & earum vsus in potestate cuiusque relinquerentur: qui quidem vsus plurimo Tolerañe ciuitatis bono deinceps viguit.

Hæc Toleti dum fiunt, Madriti Societatem complures auebant, quos Araozij publica vox excitat: sed per angustias & rei familiaris & recti per paucis mos geri poterat. Agebat & de nostris augendis retinendisque ciuitas Vallisolerana: Romanaque vrbis exemplo eadem, quæ in ea curabantur officia, curari à nostris apud se volebat. Gandiæ autem rem Collegij vnâ cum Academia pij Ducis sollicitudo prouexit. Quamquam autem exiguum tum quidem Collegium ipsum erat, primum tamen in Hispanijs annuæ pecuniæ idoneis subsidijs ad vitæ fructum instructum & ornatum est. Eadem Ducis pietas Cæsaraugustanum Collegium, vt i supra significatum est, agitabat: cumque ea de re cum Ignatio per litteras comunicasset, Ignatius purum ad eum ob signatum suo chirographo folium dedit, cui pro sua Dux ipse prudentia, habita rerum locorumque ratione, quidquid videretur inscriberet. Quæ significatio fiduciæ mirè affectit animum Ducis, Ignatioque iam, & eius Societati deuinctum, multò adhuc arctiore vinculo colligauit. Inchoauit ergo sine cunctatione Collegium: nec aliud in omni Societate eo inchoatum est anno. Erat Cæsaraugustæ vir nobilis, oriundus ex oppido quod Villam Simplicem vocant, Ioannes Consaluius nomine, regius Aragoniæ Conseruator, quod ad regiæ administrationem pecuniæ pertinebat officium: nunc extare negant. Is ex iusto matrimonio susceptis liberis, vxorem vbi composuit, totum se pietati, accepto etiam sacerdotio, dedit: eque sua domo Collegium excitauit virginum auctoritate Pontificia, in quo filia sua, & alia nobiles, vel ad cœnobium, vel ad honorabile coniugium educarentur. Quod Collegium post annorum aliquot experimentum, cum e sententia non succederet, relato item Roma diplomate, diremit. Post hæc cognita Societate, ratus id maioris fore in commune emolumenti, domicilium idem cum ædificata ad excitandum ex eo Collegium dedicauit. Cuius possessionem primi Cæsaraugustam ad stabilem sedem hoc anno missi, sacerdotes Franciscus Rojas, & Hercules Buccerius, ille Hispanus, hic Italus inire: sed in conductâ domo habitantes tantum sacra æde vj ceperunt, eaque per parces, quod Archiepiscopus nequaquam probare nouæ accessum familiaris videbatur. Hoc fuit Cæsaraugustani Collegij primum, sed minimè stabile fundamentum. Nam, vt de exitu tandem latissimo tantò maiores Deo grates agantur, tacendum non est, duorum, quos dixi, sacerdotum

53
Inchoatum
Cæsaraugu-
stæ Collegij.

neutrum sub hoc Christi vexillo locum suum tenuisse constanter. Interim tamen multa præclara gesserunt. Quod sanè non rarò, præsertim ea tempestate singulari euenit prouidentia, vt in multis operâ Deus minus constantium, dum constantes firmique succederent, vteretur. Ad hæc Ioanne Consaluo vita breui defuncto, liberi eius pertinacissimis dissidere litibus inter se de dissoluto ab alienatoque Collegio virginum ceperunt, Anna, quæ restituere virgines volebat, negare prius contubernium ritè sublatum, Ludouico & Aldunzia paternam tuentibus voluntatem. Itaque post aliquantum molestiarum pacis rectique exempli causa Ignatius omni cedendum suo iure existimans, Socios etiam iussit Cæsaraugusta discedere: sed permitti à ciuitate non sunt, vt anno infra suo narrabitur.

Hac æstate cum regni Aragonensis conuentus Monzone in oppido haberetur, eodem & Dux Borgia Philippus iussu Principis euocatur: nec caelesti per id tempus contemplatione distento, quamuis per litteras id tentaret, recusandi locus fuit. Quin per honorifico Tractatoris munere decoratus (sic enim appellant, qui præcipua conuentus negotia pertractant, magnæ omnino estimationis viros, spectataque cum apud Regem fidei, tum in rebus gerendis prudentiæ) negotiorum, quas vitabat occasiones, subterfugere Dux Borgia non potuit: & tamen in eorum aestu, Cataluniæ quoque se monasterijs virginum imperijt, curauitque vt meliores illa mores, qui iam obsoleuerant, prima ex antiquitate repeterent: Ignatioque apud Sedem Apostolicam rogatu Principis, à quo binas super ea re litteras acceperat, strenuè adiuuante, restituti sunt. Araozius autem versabatur vnâ cum Duce, sed suo more laesa ex laboribus valetudine, Ducis cura, apud quem ægrotabat, releuatus est, confirmatque sui gratia Barcinonem inde traductus. Quoniam autem id temporis de constituendo Principis æconomio Duce Borgia, qui Societatis incunda votum superiore anno conceperat, agebatur; Araozius ea de re Ignatium cõmonendum putauit, vt quid factò opus esset, secum ipse perpenderet, dissiparetque an priuato professionis ritu Ducis ellet animus confirmandus, modò ratio aliqua iniuri posset, qua vel ad tempus, quo ad liberorum necessitati consuleret, ei liceret suas administrare ac dispensare fortunas. Non neglexit quod prudenter suggereretur, Ignatius: tacitoque nomine hæc illi à Pontifice potestatem & prohiédi priuatis, & administrandi ad certum tempus res priuatas aequè ac publicas impetrauit. Concessit quoque Duci Pontifex, vt auctoritate Apostolica disciplinarum Vniuersitatè excitare Gandiæ liceret, quæ Societatis administrationi ac potestati subesset: quæ biennio post ritè inchoata est, & anno quinquagesimo à Carolo Cæsare cunctis ornata beneficijs Academiæ Salmanticensis & Complutensis. Eamque primam omnium Societas Academicam habuit.

Dedit Gandiæ nomen Societati inter alios Franciscus Saboia, qui Ducis liberis instituendis præerat, is confectis Philosophiæ ac Theologiæ spatij Doctoris erat honestandus insignibus, & satis ad dicendum facultatis habebat, quam au-
gebat

54
Borgia ad
conuentum
Aragonen-
sem à Phi-
lippo Princi-
pe euocatur.

55
B. Ignatius
impetrat à
Pontifice
potestatem
Borgia Pri-
uatarum
vota concipiendi.

56
Gandiæ in
Societatem
adscriptus
Franciscus
Saboia,

gebat commendatio virtutis, & suauitas morum. Quæ cum ad famularum Dei ornamenta contulisset, tempore non longo (nam quarto post anno decessit) sed nauiter ac fructuose in sancto opere collocauit. Dederat & nomen Balthasar Diazius

57
Balthasar Diazius.

confanguineus Andreæ Quiedi; & huc Barcinone se contulerat Antonius Cordesius bonarum vterque partium, & ad Societatem factus. Sed desideratus est Petri Fabri discipulus Ambrosius Belga, qui eo ipso die, quo superiore anno magister, vitæ laboribus functus in cælum abiit. Is & suum videre magistrum, & eius defendi precibus magnopere gestabat, haud irritò voto: quippe octo diebus antè diuino admonitu suum præsensit obitum: qui vt propius adfuit, defixis in cælum oculis manibusque precatus est Deum ne se diuuius in hoc moraretur exilio. cumque ad iter illud Sacramentis se supremis armaisset, relictis suæ virtutis hand exiguis exemplis, illa ipsa, qua Faber, feria Apostolicis nobilitata vinculis hinc excessit. Artium curriculum ab Francisco Onofrio Gallo anno iam antè inchoatum persecutus est Emmanuel Sà, qui cum Ludouico Consaluo ex Lusitania Valentiam venerat. Septemdecim annorum erat Emmanuel cum docere Philosophiam cœpit, & quasdam etiã Theologicas theses magna cum laude sustinuit: nec minor erat virtutis, quam scientiæ in tanta ætatis viriditate maturitas. Onofrius autem, & alter Sociorum tradere Theologiam cœperunt. Horum Dux studijs propinquam Collegij vineam olearum amœnitate distinctam peropportuno leuamen attribuit: cui, se præsentè vnâ cum liberis, precatone sacroque carmine, Canonicis choroque cantorum supplicantibus benedici religiosè voluit: primusque pallio posito, arpeptoque ligone lætus aggressus est vites, quas, vt alter Isaac, sublatas in humeros filius alacer comportabat, infodere; eandemque inuocato cælestium nomine, suo ordine disponebat. Natus autem natu maximus, & cætera proles imitabantur patri genitoris industriam, pulchro sanè spectaculo, & oculis infueto. Quiedus sæpè agebat ad populum, magnoque audiebatur hominum cœtu moruque, nec tamen intermittebat aut neophytis solatium orationis afferre, aut eos, qui apud se peccata deponeret, intentis auribus auscultare.

58
Ambrosius Belga moritur.

59
Emmanuel Sà adole-scens docet Philosophiã.

60
Adriam Collegij vineam ferit Borgia viuis humilis ac pio.

61
Resgesta Valentia.

Valentia Miro informabat homines ad oratione visitato secessu: ex eoque numero Theologiæ doctor, & Dei verbi prædicator eximius sese ad nostros adiunxerat: sed quoniam teneriore ac molliore in suos animo videbatur, nec satis tanti beneficij vim magnitudinemque perpendere, consultus Ignatius non dubitauit in tanta operarum penuria, vel ornatissimum virum de suo cœtu dimittere; ne malè posito fundamento, aut quauis postea ventorum procella nutaret, aut miserandas ederet aliquando ruinas. Huius quoque Collegij egestati Dux Borgia mille aureis nummis subsidio venit. Inter litterarum studia, quæ sanè calebant, pro se quisque proximos inflammabat, apparebatque flammæ fructus opinione maior. Ioanna Cardona spectatissima femina magistrorum superabat expectationem, quæ nec publici valerudinatij pedores horrebat, nec agrotatiu spiritum, quibus se ministram iungebat, squallo-

62
Ioan. Cardona ad exitum vitam virtutem mi-

remque vitabat: quin & plagis eorum pia dabat oscula, vt de beato quondam Basilio commemorat Nazianzenus. Et, quod maximum in Deum amoris indicium est, adeo diuina eius consuetudine colloquioque ducebatur, vt septem nouemque interdum horas nixa genibus hæret immota, tanto totius corporis aestu, vt madefactum sudore solum tanquam ab imbribus digressa relinqueret. Par in proximos caritas, quæ diuino ab amore nunquam potest esse seuncta. Cui cum virum carissimum non ita pridem inimicorum odia necassent, virilis tamen femina interfectore in eius ædibus conuenire, & cibum vnâ capere (tantas à Domino iam vires acceperat) non exhorruit: nec ab ea ipsa dextera, quæ tantum nefas in virum admiserat, dapes respuit. Quid huic non dimitteret Deus, quæ talem Deo donauit iniuriam? Hoc demum feminarum genus est, quæ Sacramentorum tractatione, & quotidiano vsu proficiunt. Ea postea in eo ipso hospicio, vbi Christo in suis minimis ancillari consueuerat, magna sanctitatis opinione relicta, ad Deum abiit, tanto hinc egressa fidentiùs, quanto ad mortem parata prudentiùs. Hæc memorauit hoc loco, quod in eam sanctimoniam ex Mironis disciplina profecerat, votisque & castitatis & paupertatis emissis, etiam Societati (quantum in ipsa erat) sese deuouerat.

ronis institutione profecit. Nazianzenus in vita.

In Lusitania eadem erat apud nostros conseruandianimos alacritas & industria. Strada sicuter audiebatur in curia, & in eadem regium puerum Rodericius instituebat optatissimo progressu. Is ad Ignatium sex è Sodalibus misit, missurus etiam plures, si requireret. adeo se multi perpectis vitæ rationibus offerebant. Caruallus quidã adolescens, cui pater vxorem obtrudebat inuito, cum Societatem postulanti Conimbricæ, non feret satis, silentio ad Simonem contendit: sed priusquam è patris sedibus euolaret, vt consilium patri significaret; hoc illi ex Euangelio scriptum reliquit: Si quis non reliquerit patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut vxorem, non potest meus esse discipulus. Cumque ei magis sapere paupertatis humilitas, quam diuitiaru iactantia cœpisset; in itinere commutauit cum mendico vestitum; nec puduit in curia, vbi Simon erat, apparere pannosum. Ea re gratiam videlicet apud Deum & homines iniit. Exceptus quippe à Simone benignè, litteras ab eo Conimbricam abstulit, quibus iubebatur inter nostros sine mora conscribi. Postea à pædago, qui eius reditum obfidebat, in itinere comprehensus, de sententia dimoueri nullis persuasionibus potuit. Nam quod ex Euangelio discedens parenti reliquerat, id in pectore assidue versans, multò maluit in disciplina Societatis esse Christi discipulus, quam in matrimonio iugo seruus esse mulieris. Martino Sanctiernicio Reçtori post eius ad Vrberem discessum, suffectus est Ludouicus Consaluius Valentia reuocatus, cuius magnopere laudabantur & spiritus incremèta, & huius instituti noticia. Ad hunc Simon litteras dedit, vt è Collegio Conimbricensi deligeret quatuor, quos ad Æthiopas Manicongi, Lusitani Regis postulatione dimitteret. Cum enim Congi Rex, & ex nobilitate complures, doctorum destituti præsidio, ad Ethnicos

63
Res Lusitania.

64
Carualli in uocatione constantia.

95
Conimbrice Reçtor Ludouicus Consaluius.

mores & patria vitia relaberentur, multiq; nondum facto abluti baptismate sacerdotū operam desiderarent; non committendum pro sua pietate putauit Ioannes Lusitania Rex, vt vbi quondam fuerat suæ gentis industriâ, nec caelestibus sine prodigijs vera inducta ac propagata religio (vt id ipsum infra nos fusijs) ibi eam iam siluescerent, ac quotidie degenerantem, absque nouis operis, & noua cultura desereret. Ergo ad huius nunciij vocem Societatum omnium erecta sunt studia, & eam sibi omnes expeditionem multis cum lacrymis flagitarunt. Lecti sunt Georgius Vazius, Christophorus Riberius, Iacobus Diazus, sacerdotes omnes, & Iacobus Soueralius nondum sacerdos, alto ceteris mœre prostratis, quibus fors tam optata non obtigit. Quamquam alijs multis sua peregrinatio non defuit. Antonius quidem Gomijs, Consaluisque Vazius vicinis oppidis vrbibusque percurtis à monasterio S. Felicitis ad vrbem vsque Portus (ea est autem regni pars inclyta inter Durium & Miniuum amnes) Euangelium longè lateque disseminarunt. Bis terū in die vel in campestri planitie sequentem à tergo turbam diuinis sermonibus incendebant; pernoctabant gratis communibus in hospitij: & tenui victu emendicato reficiebant ex laboribus corpus & vires: quodque oratione docebant, corroborabant exemplo, contemnendis munusculis & pecunia, negligendis vitæ commodis & blanditijs. Nihil enim aequè mouet hominum pectora, vt gratuita in animas caritas, & exquisita in Euangelij præconibus paupertas. Itaque capiebant operæ fructum inducta vbiq; pietate in hominum mores, & Sacramentorum celebritate, quæ ad eam diem iacuerat, renouata. Nullus ferme erat dies, quo non ambo ad quinquagenos audirent confitentes, Vianaque in oppido interruptenda quies nocturna erat ad commentanda, quæ per diem ad populum dicenda essent, ne penitentis multitudinis studia cursumque tardarent. Pulchrè & illud in vrbe Portus à Consaluo gestum, qui vt taurorum ab spectaculis multitudinem auocaret, matutina concione ad pomeridianam dictionem tum, cum agitando feræ erant, vniuersos inuitat: testatus se tum demum intelleturum, quinam sæculi, quinam Domini ferri forent, cum qui theatrum, qui templum peterent, obsecraret; nec mutaturū se dicendi consilium, quamuis à corona relictus, vetulam dumtaxat audientem haberet. Hoc ardore curiosæ multitudinis studium & cupiditatem repressit, & ab diro spectaculo ad audienda Dei verba conuertit. Vt enim se quisq; Dei famulum, non mundi Satanæq; mancipium declararet, dicendi tempus sedulus anteuerit. itaque à prandio ingens adem multitudo compleuit: vt cuius erat oculis noxium pabulum præparatum, eius iam auribus salutare epulæ præberentur. Cuius erat hac in vrbe Henricus Gouea, qui olim à Francisco Strada solenni meditatione exercitus, tanta est à Deo luce perfusus, vt vel in illo suo vitæ genere, quoad eius fieri posset, Apostolicos imitari labores & vitam vellet. & quo posset Deo & proximis vacare liberius, domesticis negotijs fidelem famulum præficit, domumque suam domum facit orationis, distributis ita diurnis spatijs atq; tem-

66
Lecti ad
missionem
Conganam
Georgius
Vazius,
Christophorus
Riberius, Iacobus
Diazus, Iacobus
Soueralius.

67
Antonij
Gomij, &
Consaluis
Vazij egregia
opera
peregrè.

68
Henrici
Gouea
vitijs
eximia.

poribus, vt sua orando Deo, sua persecutando pectori diei pars dicaretur. Familia eius paucis diebus in Religioforum est verfa cœnobium: vt non mireris tres eius liberos in Societatem se recepisse, cum vel ipsi famuli seruiq; vbi vbi essent, nihil nisi de Deo agere ac loqui possent. Donum in eo erat orandi præclarum, & excellens quædam de diuinis rebus sermocinandi facultas, quæ magnum in animis ciendis habebat ictum: nimirum Ignatij Xauerijque sortitus spiritum videbatur. Nam spiritus ille Parrum pectora peruadebat, & materiam inter externos nactus idoneam, longè lateque serpebat; vt mirum videri non debeat si Parrum hortamenta salutis, & peccatorū sequeretur persequens expiatio, & certa morum vitæque conuersio. Denique noster Henricus lucrandis Christi animis se totum dabat, & quos lucratum erat, studiosè fouendis. Hos in vsurpandis crebri mysterijs firmabat ad constantiam, illos orandi præceptis, quos ad ea capiendam ingenium ac natura genuerat, imbuebat. Neq; vnius ciuitatis oppidique bono contentus, industriam ac sollicitudinem suam ad villas & loca finitima deriuabat: vt quæ iam aliam se auctore instituerant viuendi rationem, cum in sententia confirmaret, tum ad meliora prouheret. Hac tanta animorum procuracione atque solertia Ignatium Azebedium Christi postea Martyrem Deo peperiti quem cum audisset rerum humanarum fatiditate teneri (eius quippe cor iam tetigerat Deus,) viginti ferme millia passuum conuenit hominè, eumque incensum sermonibus suis tandem perpulit, vt Conimbricam ad exercendum spiritum se colligeret, vnde omnis eius salus, & vt suo red-detur loco, sanctitas non vulgaris. Georgius Morera & Siluester Alfonso in oppido Guardie, Bellesperæ, ac circumiectis magno successu elaborarunt. Sustulit Morera Guardienis populi partim Episcopum, partim Decanum sectantis graue dissidium, publicaq; alias criminum causas, tanta autem dexteritate atque constantia, ne verberum quidem comminatione lentior factus, honoratum sacerdotem ab inueterato abstraxit flagitio, vt is tandem virtutis degustare dulcedinem incipiens, immensaque patri gratias agens, adhortaretur eum, parem vt in alijs quoque peccato implicitis explicandis retineret viam agendi. Neminem enim fore, quem non è sententia flecteret, quando ipsum toties tamque grauius ab alijs frustra concussum, potuisset euertere.

Nec minus vtilis Emmanuelis Nobregæ per pagos proximos error fuit. Sacerdotes nefarijs cum scortis, veluti iustis cum vxoribus magna omnium offensione coniunctos, ad sanctimoniam atque pudorem populo admirante traduxit. Animaque nudis interdum pedibus, atque mendicis, & sui corpusculi prorsus negligens, queritabat. Minitabatur vbiq; promptas iras diuinæ iustitiæ, populosque ad sua castiganda peccata terrore incusso flectebat. Longum esset persequi, quos ad concordiam Nobrega reduxit, vel crebris cum iniurijs ac probris, in Christi gratiam exceptis. Quodam in oppido ex itinere fameque fessus conscendit recta suggestum: sed quia non satis erat ad dicendum solutus & expeditus, dilapsa tum quidem concio est: ceterum

69
Ignatij
Azebedij
Societatis
admirator.

70
Misijs
frustrata
Morera, &
Siluestri
Alfonso.

71
Misijs
Emmanuelis
Nobregæ,
&
præclarum
euentum.

Paro-

Parocho persuasit, vt ad pomeridianam dictio- nem populum inuitaret. Fecit ille quod rogaba- tur, sed tamen cum stomacho, populoque signi- ficauit inuitus, licere ei, si collibitum esset, bal- bum illum clericum (sic enim describebat in risu Nobregam) audire dicentem: futurum tamen, vt non multum inde referret ad suas animas com- modi. Adfuit nihilominus populus inuitatus, & contra opinionem Parochi, ad eò balbi verbis ex- arsit, vt de eo retinendo, vel regio nura interpo- sito, cogitaret. Fructus quo magis insperatus, eo gratior vberiorque. Ibi femina, quam iam inde à prima etate Satanas exercebat, post exposita apud Nobregam humili confessione peccata prorsus liberata est, seu ad declarandam vim tam salutaris mysterij, seu ad vindicandum à derisorio- bus hasitantem lingua Dei præconem. Olisippo- ne audita de more vox est Strada in frequentissi- mo conuentu, nec minore sanè prouentu. Inten- debatur hominum ardor, cum eorum qui sacra mysteria celebrabant, tum eorum qui piè in sua corpora seuiebant. Erat enim id temporis apud Patres hoc in more positum, vt sexta quaque fe- ria pijs hominibus (vnde conflata Sodalitas) in æde conclusis, primis se intendentibus tenebris, copia fieret verberandi sui. Verberatio hæc psal- mo quinquagesimo finiebatur, & antequam ve- niretur ad verbera, vnus aliquis ex Patribus ser- monem ad horam de acerbissimis Christi Domini cruciatibus & flagellis habebat. Strada tamen ad horæ quadrantem dicendi terminis coarctatis, verberantium etiam conuentum vnà cum fructu mirificè auxit.

72
Communis
verberatio
sexta qua-
que feria.

73
Captum a-
dificari Col-
legium Co-
nimbricense

Conimbricæ sese aggregauere non pauci: nec in alimenta recepti numeri regia liberalitas de- erat, vel aduersante persuasione satellitis communi hominum hoste. Postridie Idus Aprilis edificari cæpta noui moles Collegij simplici sanctaque cerimonia. Horam precationi communiter om- nes in templo dedere, deque sanctissimo IESV nomine sacerdotes fecere Sacrum; tum ad ape- rienda fundamenta vniuersi concurrunt. Piè ala- criterque laborantibus examen apum existit, quod cum aliquamdiu circumuolitalset sonoro discursu, procul è conspectu euolans bonæ spei plenos omnes reliquit, ex memoria editæ olim S. Ambrosio infanti significationis. Nouo igitur capto impetulectos aliquot lapides in sanctissi- mo IESV nomine, cui edificatio tota dedicaba- tur; tum Pauli Tertij Romani Pontificis, & B. Ignatij, & Regum Lusitanorum; ad extremum eximios tres in sanctæ paupertatis, castitatis & obedientiæ, quibus debent Religiosorum tecta fundari, Simon post precationem solennem ritè iecit, nullo alio maiore apparatu, quam suæ & Sociorum insignis pietatis & dulcium lacryma- rum. Placuit etiam ad memoriam agendarum Deo gratiarum, & Sanctorum demerenda pa- trocinia, quorum dies agebatur natalis, Tiburtij, Valeriani & Maximi nomina tribus imponere Socijs, Antonio Quadrio, Christophoro Men- dio & Georgio Serrano: quorum post aliquod tempus primo postremoque ad nomina sua reuer- tis, vni medio ad finem vsque Valeriani per- manit. Ignatij quoque Societatis parentis statuit Simon ei nomen imponere, qui primus post cæ-

Hist. Societ. Iesu Tom. I.

prum ædificij opus in eo Collegio nomen Socie- tati dedisset. Euenitque vt subinde reciperetur adolescens ex oppido Gouea Vascus Martinius, cui beata forte obtigit non vocabulum modò, sed & præstantes B. Patris participare virtutes. Hic enim Ignatius ille Martinius est sanctitate percelebris, cuius præclaras laudes suus annus exponet. Crescebat moles inchoati Collegij manibus quoque & operà famulorum Dei, quos spectandos sæculo generis claritudo, seu dicendi facultas, siue alia decora faciebant: vt virtutis quodammodo manibus virtuti domus extrue- retur. Crescebat ardor suæ priuatim cuique spiri- tualis domus ædificanda: crescebat & regius fa- uor. liquidò vt appareat cætera eis insuper adijci, quibus antiquissima cura sit regni diuini. Serio quippe res agebatur, & precationis studium, si- tisque colloquendi cum Deo in ijs Patribus ar- dens erat. Nullus tum precationi modus, nulli termini à legibus constituti, nisi fortè, quos præ- scriberet orandi dulcedo: vt etiam extra precan- di tempora, vel aliud agentes, nec sentientes ora- rent. Nulla eorum colloquia nisi de Deo, nec aliud nisi Deum illorum congressus consuetu- doque redolebat. Cuius odore qui propius acce- derent, excitari, ne ipsi quidem audebant alios coram ijs inferre sermones. Quippe eorum dum- taxat vultibus contemplandis in eam de ipsis opinionem veniebant, vt tanquam Deo plenos, & supra fastigium hominum collocatos reuere- rentur ac colerent. Quid crucis mortificationem memorem? quid varias multipliceque sui depri- mendia demittendi vias? Ioannem Aragonium cerneret pueros inter orbos vijs publicis cantita- re. Franciscum Veiram Conimbrica profectum, pannosum & scrutis obuolutum, nulla oris ani- mi que mutatione Olisipponem intrare, suoque vultu coloreque in cœtus hominum sese infere- re, versarique cum ijs, quibus antè notissimus erat, & quos suæ disciplinæ habebat addictos; perinde ac si splendido quodam nitidoque cul- tu fulgeret. Alios autem plebeio laceroque in- dutos amictu cistam gestantes in manibus obfo- natorem domesticū sequi. Quosdam verò, cum in publicum prodeundum esset, ad vestiariam celeri cursu tendentes, contemptissimum quod- que vestis genus omni conuulsiuone delectum arripere. In ijs Nobrega, foras animarum causa mittendus, perquisitis sibi cum socio breuiori- bus quibusdam lacernis, quæ genu vix tangeret, pallijsque ac galeris omni vetustate contritis, tam lætus, tamque alacer pede stre illud ingressus est iter, ac si ad agendum lætitiæ diem, & iucun- das quasdam epulas vocaretur. Hos ardores ponderosa, plenaque sapientiæ de studio perfe- ctionis epistola B. Pater ab Vrbe laudauit, eru- dijtque: docens quàm ad excelsum vitæ genus vocati essent, quot haberent præsidia, quàm ti- menda remissio, quàm nimia quoque contentio obsequij gubernaculo temperanda: qua in re, dum ciencia expolirentur, & ad animas deinde iuandas instruerentur, elaborare præsertim de- berent: quaque via interim proximorum com- modis inferuire. Quibus litteris Collegium illud, vti profecit semper, ita hodieque meritò glo- riatur.

74
Ardor pie-
tatis in Co-
nimbricensi
Collegio.

75
Varias mor-
tificationū
genera.

76
Les Indis.
77
*Henricus
Henricus
in Commo-
rium mis-
sm.*

Interim in India Henricus Henricus, quem superiore anno aduectum narrauimus ex Lusitania, iussus in oram Piscariam proficisci, Tutucurinum, & Punicale, aliaque minora oppida sibi credita decem dierum intervallo percurrit. Sed Punicali velut aliorum in umbilico, diutius quam in cæteris residebat. Indefuam cuique opem pro comperta necessitate mittebat, & per vnum aliquem ex indigenis ab se edoctum institutumque cæteros locos instituendos erudiendosque curabat. Fructus respondebat industria. Præerant alijs alij de Societate locis, ubi religionis elementa tradebant, & omnem excolebant ætatem. Alliciebantur ad Christum Ethnici, & ad id plurimum ponderis Prætorum in primis habebat fauor. Desudabant in eo tractu præter Henricum, Alfonsus Cyprianus, Franciscus Henricus, & alij duo; quorum omnium moderator ac caput erat Antonius Criminalis. Nam Beitam recessisse cum alijs in Molucas, haud ita post dicimus. Vfus catechismi sanè multiplex: binæ quotidie ad pueros lingua vernacula; singula ad feminas sabbato; singulaque die Domini scholæ habebantur ad viros. Ora claudabantur idolis, & relegata superstitione, quotidie magis efflorescebat Christi religio. Repugnabant videlicet Ethnici, & Saraceni frendebant: nec deerat à falsis fratribus frequens etiam tolerantia materia; sed occalluerat operatum Domini iam virtus in rebus turbidis asperisque, vt nec insultantem improbitatem atque perfidiam, nec quæuis aspera, Dei causa formidarent. Ingens in ijs regionibus morum labes, nulla penè scintilla rationis; minor incolarum ad legem Christi propensio, minus etiam erecta ad res diuinas ingenia; tamen ad humanas, & ea, quæ corpus tangunt, acuta satis. Paupertas inter eos summa, pudenda nuditas. Itaque versabatur in lubrico virtus; nec ad eos cuiquam tutus erat accessus, nisi vera ac solida virtute munito. Ad eliciendos è vastissima illa regione fructus aliquos, opportunissimum videbatur teneris pueros, oppportunissimum videbatur teneris pueros, quorum postea inter suos sese explicaret ac propagaret industria; quique indigenarum sermone percipere in ediscenda Christi lege fidem non desiderarent interpretum, qui vertendo multa peruertunt. Idem erat, vt dicebamus, Lancillotti iudicium, qui robustiorem non probabat ætatem, in qua adeo vitij excæcata mens erat, & Satanæ fraudibus irretita, vt ad Christianam erudiri pietatem longo & operoso labore vix posset. Lusitanorum in India vires opesque perpetuo quodam adminiculo sustentabantur æternæ mentis, ad Euangelicum, opinor, lumen in eas partes inferendum. Et anno quidem antecedente vrbis Dio à Barbaris occupata, expugnataque; propemodum atque, magnum res Christiana discrimen adierat, sed opportunè (vt solet) diuina vis adfuit, quæ tormentis bellicis in Lusitanum obuersis, ne ignem conciperent, vim ademit: quo concepto Lusitanorum haud dubiè plerosque conciperent: nec enim globorum declinare vim poterant, & fugæ omnino itinera crebris erant infesta missilibus. Affirmabant etiam in summa tutri principis ædis conspectam esse præstanti formam mulierem, quæ contrariam cæcæret aciem, orbaretque lumini-

78
*Alij eiusde
ora sacri
cultores.*

78
*India mores
deprauati.*

79
*Fauet Deus
mirabiliter
Lusitanis in
India.*

bus. Credita est Dei mater Lusitanis venisse subsidio, cuius ope pulsus sit hostis, & ipsa ciuitas vindicata.

Iam Xauerius, quem in insulis Mauricis supra reliquimus, Christianorum lustratis pagis, ad confirmandos Molucensium animos Ternatem redijt. Hic tres circiter obduxit menses dispersit ita muneribus, vt diebus festis manè ad Lusitanos, vesperi ad neophytos verba faceret: vtrisque autem consentientibus promiscuè operam daret; seorsimque ad Lusitanorum coniuges quarta quaque & sexta feria de Symboli capitibus, de præceptis Decalogi, de Penitentia Eucharistiaque bono disereret. Regem Aërium, qui eius videbatur lætari congressu, frequenter inuisit, ostendebat ille quidem spem aliquam suscipiendæ religionis, & eum dè aiebat à Saracenis atque Christianis coli Deum, futurumque vt in eandem aliquando religionem vtrique coirent: verum quo minus eam susciperet, impediēbat effrenata libido, & immoderata vitæ licentia. Nec ab eo Xauerius expressit aliud, nisi vt polliceretur, è liberorum multitudine quos habebat, vnum se daturum ad fontem, qui postea Mauricis imperaret. Cæteros quoque Saracenos non admodum in sua secta pertinaces Xauerius reperit, vt pote suæ disciplinæ planè rudes, ac sine magistris: Ethnicos verò minus & hinc abhorrentes à Christo, quam ab impurissimo Mahomete. Quocirca vtrorumque sperabatur in expedito conuersio, simul ac in Moluco Societas domicilium constitueret. Vnus ipse paucis mensibus oppidanorum animos sic excoluit, vt populum prorsus alium inuenerat, in suo discessu reliquerit. Multos Christi militia adscriperat, & in ijs duas Regis sorores. Cui rei plurimo fuit adiumento sanctitatis opinio caelestibus testata signis atque prodigijs: quo maiore Ternatinorum mæstitia, & vberioribus fletibus Indiam versus Amboinios ex itinere reuisurus, abscessit. In Amboini porta Lusitanorum onerarias offendit quatuor, quarum vt nautis vctoribusque consuleret, & eadem simul operam cunctis incolis, modicam sibi in ipso litore è stramentis casam, quoad in Indiam renauigandi facultas esset, extruxit; eodemque opere iuxta sacellum, vbi accedentibus Sacramenta præberet. Inde Christianorum repetendis pagis consignauit infantes; rudes & imperitos erudijt. Vigesimo autem quam appulerat die ad vitandam amicorum neophytorumque in digressu complorationem, instructum repente nauigium de media nocte conscendit. Verum deprehensus ac proditus ita cepit animo tangi, totisque tentari precordijs (ingens quippe turba, quæ se in portum effuderat, fletus & clamor eruperat,) vt miseratione quadam subuereri inciperet, ne maius aliquid incommodum eorum animis, si digrederetur, accideret; maiorem tamen Dei gloriam sperans in sententia persistit: & piè pios consolatus est gemitus, hortatus insuper, vt exercitationem disciplinæ Christianæ nullam diem intermitterent: neophyti autem breuem Symboli explicatione ab se traditam studiosè recolerent, memoriæque mandarent. Nec defuit sacerdos amicus, qui pro sua pietate id operis munerisque susciperet, vt eorum institutioni quotidie binas horas imperti-

80
*B. Xauerij
vici in Mo-
lucu.*

81
*Reuisit
Amboinios
à quibus
agerrimè
dimittunt.*

parti-

periret, & semel in hebdomada ad Lusitanas feminas de capitibus Symboli, de quæ saluberrimis confessionis communionisque mysterijs pro facultate dissereret. Tandem à caris in Christo filijs pius pater auulsus secunda nauigatione Malacam venit: cum tamen regium nauigium, quod conscendere inuitatus abnuerat, animo (vt postea cognitum est) præfagiente futura, in vastas fyrtes incidit. Commodum è Societate iam tres, cum eò Xauerius appulit, appulerant, Ioannes Beira, & Nunus Riberius sacerdotes, Nicolausque Nunnius adhuc Ordinum factorum expers, quos, vt antè ostendi, per litteras Xauerius euocauerat. Hos cum bimeltri amplius spatio iucundissimè apud se habuisset, postea de rebus Molucensibus accuratè præmonitos dimisit in Molucum. Sed Beira ad insulas Mauricas cum socio Nicolao, Riberius in Amboinum solus diuertit. Vbi quadrimestri statione Lusitanæ classis, sexcentos circiter ad Christi cultum adduxit, & Christianorum pergrandis locis catechismum passim tradidit; nefaria simulacra confregit; populos, quos alta nox premebat inscitæ, Euangelij lucem prætulit; & recedente classe, Lusitanos quosdam, qui se socios tam sancti laboris obtulerant, ad augendum Christianorum numerum excitauit. Xauerius verò dum nauigationis Indicæ tempus aduentat, quatuor Malacæ menses in suis se curis muneribusque continuit: & ad excutiendas è neophytorum pectoribus inanum deorum fabulas Evangelicam eis de Christi aduentu inculcabat historiam; institutoque suo mortuorum animas, quas crucians purgaret ignis, vt etiam eos, quos mortifera peccati fraus vrgeret, sub primas quotidie tenebras adiuuandos piorum præcatione curabat. Ad eam rem ginitas Malacensis certum constituit hominem, qui leua lateram, dextra tintinnabulum tota vrbe circumferens, nocturno strepitu, & inflexo ad commiserationem vocis sonò, cum sui cunctos admoneret officij, tum iræ celestis improbis terrorem incuteret. Is postea mos ab vrbe Malacæ in omnem Indiam, vltimique Orientis vrbes longè lateque profectus, etiamnum viger ingenti mortuorum viuorumque compendio.

Sequitur res admiranda, quam per Xauerium diuina Maiestas, & ad illustrandam Christiani nominis gloriam, & ad declarandam suam in Christianos prouidentiam tutelamque patrauit. Appulerat intempeste noctis silentio Malacam valida Regis Aceni classis è Somatra insula, quæ est è regione Malacæ. Hic dispersitis inter se muneribus Barbari ex improviso parim inuadunt arcem, partim Lusitanorum in portu naues incendunt. Illi à præsidarijs militibus forti animo repelluntur: at hi Lusitanos nauas nec opinantes opprimunt, nobilibusque nauigijs ignem iniiciunt. Qua capta præda, atque illata pernicie Christiano Lusitanoque nomini insultantes exultantesque discedunt: nec eo contenti, piscatores quosdam Christianos factos, amputatis naribus auribusque, extremisque calcaneis, ad Malacensem Præfectum Simonem Mellum cum exaratis eorum terrore litteris mittunt, contumeliosè læcenses ad pugnam. Mouit omnes miserabilis suorum species, quos adeò barbara crudelitas

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

deformauerat. Præfectus autem perlectis in conuentu militum litteris, & illatam non tam Lusitanæ genti, quam Christo, Christianoque nomini reputans contumeliam, de Xauerij consilio constituit, classe aliqua raptim instructa abeuntem hostem fortiter insequi: & victoriam pie pugnantibus pollicebatur à Deo in Dei causa Xauerius, Verum nauigiorum obibat inopia, tot hostili iam flamma crematis, septem autem dumtaxat relictis, tempestate quassatis, quæ ad rem bellicam vlti esse, nisi resecta, non possent. Ergo in ea hæsitacione Xauerius, quoniam & diuinæ Maiestatis honos, & Lusitani Regis agebatur existimatio, comparandæ classis onus partesque suscepit ad militesque conuersus, Deus, inquit, nobiscum stat, cuius ego vobis nomine iam antè denuncio, ne quemquam à tam pio bello, quò ille ipse haud dubiè nos vocat, vllus auocet metus. Ego memet vobis socium periculorum omnium ac comitem offero, vt Christi ac Regis persequamur iniurias. Ea vox militum accendit animos: Nemoque fuit quin sese in id bellum, haud dubia spe victoriæ, cum Xauerio pariter offerret. Potro ducum militumque consensu Præfectus Simon Xauerio ipsi cuncta permisit. Is cum armentarium videret inane, septem nauarchos de nobilibus ac locupletibus aduocauit, eosque blanda oratione perpulit, vt pro sui Regis & Christiani nominis maiestate lacera illa, quæ dixi, nauigia, singuli singula suo labore atque impensa recideret, restatus eos in eam rem sumptum centuplicato fœnore recepturos. Ita quadriduo stetit in portu classis pro loci opportunitate rebus omnibus ornatissima. Præficitur Franciscus Sà, Simonis affinis, cum Lusitanis militibus centum & octoginta. Hos Xauerius, quoniam sequi pro voto non licuit (non enim Præfectus vrbs populo reclamante, permiserat) pro concione solatus bono animo esse iussit, profecuturum se profusus animo precibusque, quos corpore non liceret. Deinde monuit, vt pro Christo Domino crucis in patibulo pro eorum salute necato, mortem sibi quoque contemnendam putarent: eiusque pendens specie sibi ante oculos collocata bellum præliumque capesseret: affuturum illum haud dubiè pugnantibus, & opem poscentibus allaturum. His præceptis instructos ritè confitentes excipit, & Eucharistiæ Sacramento confirmat. Sic armatos pergere in hostem iubet ad exploratam certamque victoriam. Cuncti diuino impulsu spiritu sacramento se obligant, & Dei spondent ante conspectum, vltro se pro Christo mortem, si res ferat, appetituros. Ea cohors honoris causa, & ad tenendum, quod Deo teste professæ erat, Iesu Christi cohortem à Xauerio vocitata est. Verum in ipso portu egregiè ornatu instructumque nauigium seu Satanæ odio, seu gubernatorum incuria, inspectante ciuitate deprimitur, ingenti rerum omnium damno, præterquam militum nauticorumque. Visum tum vulgo indicium, quasi diuinitus editum futuri periculi, ne plena alacritate susciperetur expeditio. Fremere spectantes ciues, & verbis carperè nunc classis, nunc vrbs Præsides, temerarij certaminis auctores. Simon quanta sibi tempestas impenderet inuidiæ, seculum ipse perpendens, Xauerium propere accer-

O 3 fit.

82
Reperit
Malacæ Io-
annem Bei-
ram, Nun-
num Ribe-
rium, Nico-
laum Nun-
nium: quos
in Molucum
misit.

83
Præclara
geris insi-
stisq; Ma-
lacæ.

84
Multa Xa-
uerij præsi-
diones, &
mira per
eum patra-
uitoria.

85

lit. Is tum in ægrotorum æde sacris operabatur, quibus tranquille peractis, priusquam nuncius verbum esset effatus, Abi, inquit, ac Præfecto renunciam me mox affuturum, & bono animo esse iube, quod extremis temporibus, & cum deplorata sunt omnia, tum suis Deus adesse soleat. Deinde subsecutus ipse, plena consternationis atque tumultus offendit omnia. Et ad Simonem læto ore, animoque fidenti, Quid est, inquit, Simon quod res tantula frangit animos? omnipotens est, cuius nos in fidem tutelamque proieci-mus. Dein singulos milites ducesque corrobora-ns ad tam honestum ac salutare bellum iterum acuit. Præfectus quanquam Xauerij cæptis impensè faucebat; tamen ne quid inconsulto videretur aggredi, primarijs ciuibus ad consilium vocatis, diligentem eius rei deliberationem habuit. Dictis sententijs ciues ad vnum omnes temerariam censuerunt expeditionem illam: contra milites, tentandam belli fortunam, satiusque esse honesta morte defungi, quam datâ semel Christo fidem fallere. Id adeo in omnium animis fixum fuit, vt nouo protinus sacramento, nouo iururando sese vniuersi deuinxerint, ingenti ceteris admiratione suspensis, quos ea concitabat instantis periculi metus. Xauerius collaudata militum fide inculcare spem Dei cæpit, apud quem non esset vlla distantia, vtrum in paucis, an in pluribus adiuuaret: pro vna amissa biremi, duas ante noctem accessuras. Euasit quod cecinit. Nondum se conderat Sol, cum gemina biremis Jacobi Suarij, qui recto cursu, ne portorium solueret, nauigabat, Malacam propter apparuit. Ea Xauerij precibus ad urbem appulsa, classem auxit, & belli focium se Suarius obtulit. Ad eodẽ stare cum Lusitanis Deus, Xauerio supplice, videbatur. Ergo alacres cuncti milites nõ plus ducẽti triginta, nauigijs octo grandioribus Acenorum classem infecurari discedunt. Eam cum multos dies intra Cambilæ promontorium frustra quesissent, & re infecta iam Malacam repperent, non multum inde prouecti de occultis Acenorum infidijs apud annem Perlensem expiscatore cognoscunt. Audierat quippe hostis, Lusitanas illac naues Malacam transituras. Exultare igitur ad eum nuncium lætitijs omnibus Præfectus classis: gaudiumque suum assumpto iucunditatis ornatu, lauius milite sociisque tractandis, & bombardarum omnium dispo-sitione testari. tantum iam conceperat in præcordijs Deo corroborante fiducia, euidens exorati Numinis, victoriæque instantis indicium. Barbari bellicis excitati tormentis, vt ex captis ab exploratoribus scaphis cognitum est, direxerant in pugnam naues, concitatoque impetu ferebantur ad prædam. Præfectus verò Sâ promontorij opportunitatem secutus, quod Perlensis ampis imminet ripæ, eius in recessu vbi lenissimus fluit, classem ocius ad prælium instruit. Mox acenso milite reuocandis in mentem Xauerij monitis, & sacramento Iesu Christo bis dicto, in hostem ducit. Desuebant ex aduerso, secundo tamen an-ne in pugna Barbari dissono tympanorum concentu, horrendoque vlulatu. Præibat eorum prætoria, quaternis Turcicis cincta trirēibus, sequebantur biremes senẽ ordinibus distinctæ nouem, innumeris fistu-

lis ac bombardis instructæ. Lusitanus, vt primum Barbarorum agmen promontorij flexus aperuit, repente tribus cum nauibus occurrit hosti, cæteris, vt aciem direxerat, subsequi iussis. Barbarus furore præcepit, dum bombardante tempus in hostem incendit, irrito istu globos omnes in vndas excutit. At Lusitanus, pro quo Dominus dimicabat, prægrandi globo grandiore intorto bombardâ, Acenorum prætoriam tam certo librauit ictu, vt eam funditus in alto demerferit (profundo quippe aluẽo Perlensis est amnis, & torrens rapidusque fertur, vt nusquam toto cursu vadum aperiat.) Ergo hic depressa librato globo prætoria, dum Turcicæ trirēmes omi-sa pugna cursum inhibent, duci proceribusque opem latere natantibus, victoria Lusitanis primo impetu se sponte obtulit. Biremes namque sex insequentes a tergo, in Turcicæ trirēmes, quæ ex obliquo naufragis excipiendis occurrerant, incurstantes; & posteriores incussit prioribus, proræque puppibus, sese inuicem implicabant & collidebant, vt iam secũ ipsa, non cum aduersa pugnare classis videretur hostilis. Sanè accidit quasi miraculum à Deo, qui, vt olim paucis militibus Hebræorum immittebat pauore in hostium castris, & ea conturbabat ac permiscebat, vt cuiusque gladius verteretur in proximos, & murua se cæde trunarent: sic in hac pugna, paucorum terrore militũ, classem hostium turbauit ingentem, & inter sese commisit atque permiscuit, vt sibi ipsa exitium esset, & extrema pernicijs. Namque impeditam ad pugnam, & sibimet coherentem vno tempore Lusitanus aggressus, ter effusa tormentorũ procella, nouem inter se conferta nauigia momento demerit, & alia complura ingenti barbarorum strage labefactauit ac fregit. Remiges militesque superstites pauore cæci, & natatu perennes effugium, rapidum desiluerunt in an-nem: cuius repentinis hausti vorticibus nusquam amplius apparuerunt. Nemo profusus euasit, ne nuncius quidem tante cladis. Et, vt ex captiuis postea rescitum est, quatuor Barbarorum millia, in quibus Turcæ Ianzarijque complures, & primarij ex Aceni Regis aula non pauci perierunt. Tam insigni nobilitate victoria Lusitani, immortalis Deo, vt par erat, magno pere gratulati classem vniuersam, præter decem illa, quæ depressa diximus in aqua nauigia, in suam potestatem redegerunt, diuitem sanè prædam, sine sanguine, sine labore. vt tum planissimum seret, non partam humanis viribus, sed donatam à Deo fuisse victoriam. Auçti sunt spolijs cuiusque generis penè innumeris; bombardis fermè trecentis, nauigijs quinq; & viginti, inutilibus concrematis. Perlensis præterea Rex Acenorum metu rapinisque leuatus, & amissa præda sero recepta, Lusitano Regi pro accepto beneficio stipendiarium & amicum vltro se fecit. Hic Xauerianæ varicationis terminus fuit, hic saluberissimi consilij, & intentissimæ pre-cationis exitus, hæc fiducia merces in Deum, hoc præmium: quæ nullis trepidantium aut desperantium vocibus minui, nullis obrundi falsis rumoribus potuit. Cum enim Malacæ interitum à Saracenis accolis rumor esset temerè dissipatus, Lusitanos in pugna cecidisse, & lamentis ac gemitu, femineoque vlulatu detecta reboarēt; Xauerius eadem

semper

semper fronte, eodemque vultu fausta vbiq; ac prospera promittebat: timidos, & prouidentia caelestis immemores increpabat: abiectos & penè desperatos erigebat ad spem, & ad obtinendam in instituta prece fiduciam. Quin eo ipso die, & ipsa hora, qua congregati inter sese classes aduersa cœperunt, cum ad populum verba faceret, ad Christi simulacrum in Cruce pendentis extemplo conuersus, primum pugne conflictum describere per ambages instituit, & ardentibus oculis, multoq; fletu rotâibus exclamare, O Iesu, Deus cordis mei, quæso te per passionem & mortem tuam, ne deleas quos pretioso sanguine redemisti. Hæc & alia, quæ Dei spiritus suggererebat, effatus, reclinauit paulisper caput ad pulpiti marginem, quasi quadam corporis iactatione deficiens, eoq; mox tanquam ex quiete ac cessatione sublatò, lato ore ac renidenti extemplo proclamat: Nunc demum, Malacenses, merore ponite, nunc iucunditati vos date: modò à Lusitanis fusus & prostratus est hostis, haud amplius tribus desideratis è nostris: mox spolijs onusti reuehentur cum captis nauibus, nobiliq; præda. Certo die, (diem autem ipsum reditus designabat) hinc reduces adierunt. Gratas ergo Deo, qui magna fecit in populo suo, & victoriam dedit nobis Dominus omnipotens. Recitemus semel orationem Dominicam, & Angelicam salutationem: eademque pro paucis illis, qui de nostro numero ceciderunt, iterum repetamus. Habita prædictioni fides est, ingenti concionis admurmuratione, & piè ab omnibus acta grates. Ipsa oris repentina mutatio, & perspecta viri sanctitas nullum dubitandi relinquebat locum. Eadem die matres familias separatim in alio templo pro concione solatus, non modò victoriam, victoriæque diem, sed ipsum quoque affuturi nuncij diem, quem de suorum essent accepturi salute, prædixit. Triduo interposito, eo ipso, quo prædixerat, die nūcius affuit: nunciumque ingenti cum præda victores, incredibili Malacensium gaudio subsecuti sunt. In victoriæ classi obuiam omnes ad litus effusi, pauperunt oculos tam inusitato triumphi spectaculo: cum quinque & viginti Barbarorum capta nauigia ab octo dumtaxat Lusitanis nauibus agerentur. Vt autè ceptum est victoriæ tempus in communi gratulatione disquiri, repertum est diem ipsum, & totius victoriæ seriem cum prædictione Xauerij mirificè conuenisse: cum tamen locus, vbi pugnatum erat, passuum millia ferme ducenta Malaca distaret.

Extremo ferè anno priusquam in Indiam nauigaret, noua spes Xauerio sese obtulit in vltimas etiam terras inferendi nominis Christi. Angerus erat ex Iaponia quidam Cangoximè honesto loco natus, quem cum conscientia peccatorum stimulant, nec respirare sinerent, ad suos sese Bonzios (qui apud Iapones velut Religiosi numerantur) adiunxit. Verum cum ex eorum claustris consuetudineque nihil opis ad sananda

mentis vulnera reperiret; statuit apud exteros quærere, quod inuenire domi circumspèctis omnibus nunquam potuit. Cumque de religionis Christianæ mysterijs, deque rebus à Xauerio gestis multa ex Lusitanis insitoribus cognouisset, studio clarus visendi hominis, vberiusque rei cognoscendæ Christianæ, non dubitauit, eius requirendi gratia, vasto atque ignoto sese mari committere. Itaque notis cum Lusitanis itineris ducibus Malacam soluens, post varios errores atque discrimina, Xauerium, qui è Molucis Indiam repetens Malacæ subliterat, summa sua cum voluptate conuenit; nec minore certè Xauerij: qui vt mira quædam de Iaponibus audierat, tum demum in spem venit viam sibi in eas insulas per hominem Iaponem apertum iri. Sciscitatus ex eo varia & multa Lusitano sermone, cuius haud erat ignarus Angerus, ex ipsis responsis ac percunctationibus minime vulgaris indolis specimen cepit: hominemque pedetentim est orsus Christianis expolire præceptis, scrupulosque ac sollicitudines animi, quibus dies & noctes exdebarur, eximere; denique semina tranquille vitæ & veræ pacis inserere: vt iam suæ peregrinationis fructum sibi capere videretur Angerus. Erat ille quidem arate grandior, venuntamen tanto studio explicationi catechæsis inteterat, vt capita subinde Symboli, quæ in codicem sua sponte retulerat, in conuentu populi memoriter recitaret. Cum rogaretur an Christi legem susceperunt Iapones essent, si quis eam ad illos deferret: respondit, eos varijs antè percunctationibus exploraturos, quid religionis afferret; maxime verò vtrum dictis facta, & doctrinæ vita congrueret. Quod si & oratione eorum quæstionibus consentanea, & vitæ probitate eorum experimentis fieret satis, non dubitabat quin & suæ prouinciæ Rex, & de Proceribus etiam multi, & quisquis denique iudicio aliquo esset, Christi legem arripent. Et verò negabant Lusitani mercatores maiore apud Ethnicos villos, quam apud Iapones fructu collocari posse operam. Quibus Xauerius cognitis, incredibili continuo incitatus est studio Iapones adeundi, nullis aut maritimis tempestatibus periculisque deterritus, aut Sinenisum piratarum latrocinij & excursionibus, quibus iter illud infestum erat, exanimatus. Ergo mensibus fermè quatuor Malacæ consumptis, vt primum idonea fuit in Indiam traieciendi tempestas, Angerum cum Lusitanis amicis Goam, Commotinenfes ipse neophytos ex itinere reuifurus, via breuiore premisit. Malacensi autem ciuitati Socios duos cflagitanti sui muneris laborisque vicarios, eos se missurum recepit. Interimque ne Malacenses inter neophytos catechismi studia languerent, munus id externo sacerdoti Vincentio Viege egregiè probo nauoque concredidit. Mox ipse Cocinum versus nauigaturus extremo anno conscendit: quò, nisi proximo incunte, non appulit.